

PIRET TEPPAN
MAREK LIIVA
LEHO TUMMELEHT

PIIRIVALVE ÜLDKURSUS

Toetav õppematerjal õpetajale

PIRET TEPPAN
MAREK LIIVA
LEHO TUMMELEHT

PIIRIVALVE ÜLDKURSUS

Toetav õppematerjal õpetajale

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Piiri valvamine	5
1.1. Integreeritud piirihaldus	5
1.2. Eesti Vabariigi riigipiiri valvamine	6
1.3. Piirikontroll piiripunktides	9
2. Dokumentide kontrollimine	12
2.2. Identiteedi- ja dokumendipettus	18
2.3. Dokumentide materjal	22
2.4. Dokumentides kasutatavad peamised trükistilid	25
2.5. Dokumentides kasutatavad turvaelemendid	30
2.6. Isikusamasuse kontrollimise põhimõtted	39
3. Veekogul ohutusnõuete tagamine	43
3.1. Kollektiivsed ja individuaalsed päästevahendid ning nende kasutamise olulisus	43
3.2. Otsingu- ja päästetööde korraldamise põhimõtted veekogul, k.a piiriveekogul	45
3.3. Erinevad päästevestid ning nende kasutamine	47
3.4. Merereostus ja sellest teavitamine	48
4. Õppekäik piirivalveasutusse	49

SISSEJUHATUS

Õpetajaraamatu koostamise eesmärk on aidata õpetajat piirivalveteemalisi õppetunde ette valmistada ning anda. Õppe ülesehitamisel on järgitud õpilaskeskset käsitlust, kus teadmiste ja oskusteni jõuab õppija eelkõige iseenda tegevuste kaudu.

Piirivalve üldkursuse õpetajaraamatus on neli peatükki, milles on antud juhiseid tundide korraldamiseks:

- 1) piiri valvamine (15 tundi): integreeritud piirihaldus (1 tund), Eesti Vabariigi riigipiiri valvamine (6 tundi), piirikontroll piiripunktides (8 tundi);
- 2) dokumentide kontrollimine (12 tundi): reisidokumendid ning võimalikud probleemid reisil (2 tundi), identiteedi- ja dokumendipettus (2 tundi), dokumentide materjal (1 tund), dokumentides kasutatavad peamised trükistiilid (2 tundi), dokumentides kasutatavad turvaelemendid (4 tundi), isikusamasuse kontrollimise põhimõtted (1 tund);
- 3) veekogul ohutusnõuete tagamine (3 tundi): kollektiivsed ja individuaalsed päästevahendid ning nende kasutamise olulisus (1 tund), otsingu- ja päästetööde korraldamise põhimõtted veekogul, k.a piiriveekogul (1 tund), erinevad päästevestid ning nende kasutamine (0,5 tundi), merereostus ja sellest teavitamine (0,5 tundi);
- 4) õppekäik piirivalveasutusse (5 tundi).

Kokku on juhiseid 35 tunniks.

Pärast kursuse läbimist peab õpilane:

- 1) selgitama piiri valvamise üldiseid põhimõtteid, meetodeid ja taktikat;
- 2) tuvastama reisidokumentide ning transpordivahendi dokumentide lihtsamaid võltsinguid;
- 3) selgitama ohutusnõudeid veekogul olles.

1. PIIRI VALVAMINE

1.1. Integreeritud piirihaldus

Õpitulemused: õpilane mõistab integreeritud piirihalduse olemust ja tähtsust sisejulgeoleku tagamisel.

Mõisted: integreeritud piirihaldus, riigipiir, sisepiir, välispiir, piirimärgid, Euroopa Liit, Schengen, Euroopa Liidu kodanik, piiripunkt, kordon, patrullrühm, neljaastmeline riiki lubamise mudel, piirikontroll, riigipiiri valvamine, patrull ja vaatlus, riigipiiri valvamise ajutine taaskehtestamine sisepiiril, tehnilised vahendid, toimkond, tollikontroll, menetlus piiripunktis, viisa väljastamine, tagasisaatmine, vastutus

Vajalikud vahendid: pabertahvlilehed, pabertahvli kirjutusvahendid, mobiiltelefonid vm nutivahendid vajaliku info otsimiseks

Kasutatavad allikad

1. Euroopa Parlament: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/et/sheet/147/isikute-vaba-liikumine>
2. Siseministeerium: <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/piirihaldus>
3. Välisministeerium: <https://vm.ee/et/peamised-schengeni-pohimotted>

Teema käsitlemine (1 tund)

Õpetaja küsib õpilastelt, kas nad on käinud reisimas ja kuidas on nad ületanud Eesti riigipiiri. Õpilased räägivad oma kogemustest, kuidas nad on ületanud sisepiiri ja välispiiri erinevate sõiduvahenditega ning mis piiripunkte on nad kasutatud. Nad kirjeldavad, kas ja kuidas on neid kontrollinud piirikontrolli ametnikud. Õpilased arutlevad küsimuste üle ja panevad kirja rühmaliikmete isiklikud näited. Klassiarutelus tutvustavad nad oma näiteid, kordamata sarnaseid. Kokkuvõtlikult võib välja selgitada kõige sagedamini esinenud juhtumisi.

Tund jätkub lühiloenguga, milles õpetaja selgitab teemasid: avatakse integreeritud piirihalduse mõiste (sise- ja välispiir); räägitakse eesmärkidest: võitlus terrorismi, illegaalse immigratsioonivõrgustiku ja inimkaubanduse vastu; antakse ülevaade ohuhinnangutest ja riskianalüüsist; tutvustatakse neljaastmelist riiki lubamise mudelit – sujuv piiriületamise korraldamine, tegevused kolmandates riikides, tegevused naaberriikides, tegevused piiril, tegevused liikmesriikide territooriumil.

Ülesanne 1. Vaba liikumine

Lühiloengu lõpus arutlevad õpilased, mis tegevused on olulised, et säiliks vaba liikumise ala ja oleks tagatud inimeste julgeolek ilma vaba liikumist piiramata. Igaüks avaldab arvamust, mis on tähtsamad sammud Eesti julgeoleku tagamisel Schengenis.

Ülesanne 2. Artikli koostamine

Õpetaja jaotab lühiloengus teemade all olnud märksõnad õpilaste vahel ära. Nende märksõnade järgi otsivad õpilased artikleid, mis neid teemasid käsitlevad. Nad valmistavad artiklist lühikokkuvõtte ja panevad kirja probleemi või teema olemuse.

1.2. Eesti Vabariigi riigipiiri valvamine

Eesti riigipiiri valvamine on üks tähtsamaid tegevusi Eesti sisejulgeoleku ja Euroopa Liidu välispiirina ka Schengeni ala julgeoleku tagamisel. Alates Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamisest on riigipiirile ja selle valvamisele pööratud suurt tähelepanu. Käsitletakse riigipiiri valvamisega seotud tähtsamaid õigusakte ning riigisiseseid seadusi, määrusi ja otsuseid. Selgitatakse piirivalvamise meetodeid ja taktikat.

Õpitulemused: õpilane

- 1) teab, mis riigisiseste ja rahvusvaheliste õigusaktide alusel valvatakse riigipiiri;
- 2) mõistab piirivalvamise üldiseid põhimõtteid, meetodeid ja taktikat.

Mõiste: riigipiiri valvamine – politseipatrull ja vaatlus maismaal, merel ning piiriveekogudel, et hoida ära, selgitada välja ja tõkestada selleks mitte ettenähtud kohas ja ajal toimuv piiriületus ning piiriülene kuritegevus, sealhulgas isikute ja kauba ühendusevälisest riigist Eestisse ja Eestist ühendusevälisesse riiki ebaseaduslik toimetamine territoriaal- ja sisemerel ning piiriveekogudel, ja riigis viibimise õiguslike aluste kontrollimine

Vajalikud vahendid: mobiiltelefonid vm nutivahendid vajaliku info otsimiseks

Kasutatavad allikad

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. a määrus (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (Schengeni piirieskirjad): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>
2. Politsei- ja Piirivalveamet: <https://www.politsei.ee/>
3. Riigipiiri seadus¹: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019007?leiaKehtiv>
4. Siseturvalisuse arengukava: <https://www.siseministeerium.ee/et/STAK2030>
5. Tõhusam piirihaldus: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/STAK/2019/programmdokument_tohusam_piirihaldus.pdf

Teema käsitlemine (6 tundi)

Koos õpetajaga arutletakse selle üle, mis on olulisemad teemad seoses riigipiiriga Eesti meediaruumis.

Õpilane paneb märksõnadena endale kirja teemad, mida ta on viimasel ajal meedia vahendusel või sotsiaalmeedias riigipiiri valvamisest kuulnud või lugenud. Kui märksõnad on kirjas, arutatakse neid kõigepealt pinginaabriga ja siis koos õpetajaga, miks on need teemad meediasse jõudnud. Tuuakse esile probleemid ja nende võimalikud lahendused.

Tund jätkub loenguga, milles õpetaja selgitab teemasid.

1. tund. Eesti Vabariigi sise- ja välispiir

Eesti Vabariigi sisepiir. Piiripunktid sisepiiridel (maismaal, lennujaamad ja sadamad). Piirikontrolli ja riigipiiri valvamise ajutine taaskehtestamine sisepiiril

Eesti Vabariigi välispiir. Ülevaade üldisest olukorrast. Riigipiiri mõiste (õhupiir ja merepiir) ning riigipiiri tähistamine maismaal ja piiriveekogudel eri aegadel ning erinevate piirimärkidega. Piiripunktid (lennujaamad, sadamad, raudtee, maantee). Kordonid koos teenistuskohadega ja patrullrühmadega. Ülevaade tehnilistest vahenditest, mida kasutatakse riigipiiri valvamisel

Ülesanne. Riigipiir

Õpetaja nimetab asukoha, kus paiknevad Eesti Vabariigi riigipiiril piiripunktid, kordonid ja patrullrühmad. Õpilased otsivad need asukohad üles, kasutades kas GoogleMapsi või Maa-ameti kaardiserverit.

2. tund. Riigipiiri valvamine

Riigipiiri valvamine. Piirirežiim maismaal, piiriveekogul, merel. Kordonite ülesanded. Patrullrühmade ülesanded ja tegevused. Patrull ja vaatlus: ennetustegevused, patrullimine piiril, õhuvaatlus, piirilähedasel alal, piirilähedastel teedel, jälgede/märkide otsimine, mis viitavad ebaseaduslikule piiriületusele; suhtlemine kohalike elanikega – ennetustegevused ja infokogumine; Schengeni kompensatsioonimeetmete rakendamine

Ülesanne. Schengeni piirieskiri

Õpilased otsivad EUR-Lexist Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest nr 2016/399 peatüki, mis käsitleb patrull- ja vaatlustegevust, ning loevad selle läbi. Seejärel arutletakse, miks on vaja, et liikmesriigid saaksid ühetaoliselt aru välispiiride valvamise põhimõtetest – ühetaoline hea kvaliteet.

3. tund. Jäljekoolitus

Loengul jagatakse teoreetilisi teadmisi, kuidas avastada ja jälitada ebaseaduslikku piiriületajat või -ületajaid loodusesse jäetud jälgede järgi.

Ülesanne. Kodutöö

Õpilane valib erinevad pinnad looduses (liivaga, mullaga ja murukattega kaetud pind, kõrgem rohi, park, mets). Jalutades jäetakse jäljed pinnasele ning pildistatakse neid kohe, tunni aja pärast ja järgmisel päeval.

Eesmärk on jälgida, kuidas jäljed looduses tekivad ning ajas muutuvad ja kuidas on võimalik looduses jälgi avastada, kui keegi on ebaseaduslikult piiri ületanud. Mida varem jäljed avastatakse, seda suurem tõenäosus on piiririkkujad avastada ja tuvastada. Klassis arutletakse jälgede muutumise üle.

4. tund. Patrullimine

Õpetaja räägib erinevatest patrulliliikidest ja toimkondadest (jalgsipatrull, jalgrattapatrull, ATV-/UTV-patrull, autopatrull, kaatripatrull, droonivaatlus, kopteripatrull). Ta tutvustab toimkondade ülesandeid, õigusi ja kohustusi ning piiriveekogul registreerimist ja järelevalvet.

Ülesanne. Jalgsipatrull

Õpilased lähevad õue ja proovivad tegutseda kaheliikmelise jalgsipatrullina. Alguses proovitakse iseseisvalt, hiljem õpetaja juhendab, kuidas jalgsipatrull tegutseb, liigub ja teeb avastusi. Valitakse maa-ala, kuhu saab luua tinglikult õppepiiri. Õpetaja võib teha sinna jälgi, mis võib viidata ebaseaduslikule piiriületusele.

Õpilased jagavad ennast paaridesse. Iga paar valib toimkonnavanema. Enne patrullina liikuma hakkamist määratakse kindlaks kaugus toimkonnaliikmete vahel, kuidas omavahel suheldakse ja avastuste kohta infot jagatakse. Määratakse kindlaks vaatlussuunad, et toimkonna ümbruses liikudes saaks teha tähelepanekuid. Toimkonna ülesanne on avastada piiririkumisele viitavad jäljed.

5. tund. Riigipiiri seaduse rikkumised

Käsitletakse tähtsamaid riigipiiri seaduse rikkumisi: levinumad ebaseaduslikud piiriületamised, piirirežiimi rikkumised ja ebaseaduslik piiriribal viibimine. Lisaks räägitakse tegutsemisest sündmuskohal, kui on viiteid ebaseaduslikule piiriületusele: jälgede fikseerimine, kaitsmine ja sündmuskoha skeem; väärteomenetluse korraldamine. Analüüsitakse kaasusi õigusaktide alusel (ebaseaduslik piiriületus – Eesti Vabariigist Vene Föderatsiooni, Vene Föderatsioonist Eesti Vabariiki; salakaubavedu, üksikisiku, rühma, sõidukiga piiriületus).

Ülesanne 1. Ebaseaduslik piiriületus

On toimunud ebaseaduslik piiriületus naaberriigist Eesti Vabariiki. Õpilased kirjeldavad, mida tuleb neil sündmuskohal teha, et koguda asitõendid rikkumise kohta. Nad otsivad riigipiiri seadusest teavet, mida isik rikkus ja mille alusel saab teda vastutusele võtta.

Ülesanne 2. Isik piiriribal

Isik viibib ebaseaduslikult piiriribal. Õpilane kirjeldab, mida tuleb tal sündmuskohal teha, et koguda asitõendid rikkumise kohta. Ta leiab riigipiiri seadusest, mida isik rikkus ja mille alusel saab teda vastutusele võtta.

Ülesanne 3. Riigipiiri seadus

Üks rühm ületab ebaseaduslikult piiri naaberriigist Eesti Vabariiki. Õpilased kirjeldavad, mida peavad nad tegema sündmuskohal, et koguda asitõendeid rikkumise kohta. Nad otsivad riigipiiri seadusest teavet, mida isik rikkus ja mille alusel saab teda vastutusele võtta.

Kokkuvõte. Õpilased toovad esile kõige olulisema, mida nad on õppinud. Nad annavad arutelu käigus hinnangu, kas ettenähtud karistused on piisavad, et hoida ära süütegusid Eesti Vabariigi riigipiiril.

6. tund. Kordamine

Õpilased moodustavad kaheliikmelised patrullid. Õpetaja valmistab neile kaardil ette patrullimise koha ja aja ning määrab toimkonna liigi – jalgisipatrull. Lisaks valmistab ta ette kaasuse, mis patrullimise jooksul juhtub. Õpilased peavad analüüsima oma patrullimist ja vaatlusi: patrulli alustamine, tegevused patrullis, sündmuse avastamine ja sellele reageerimine, sündmuskohal tegutsemine, menetluse korraldamine ja tegevused patrulli lõpus, lähtudes Schengeni piirieeskirjast ja riigipiiri seadusest.

Ülesanne. Ebaseaduslik piiriületus

On toimunud ebaseaduslik piiriületus naaberriigist Eesti Vabariiki. Õpetaja valmistab ette maa-ala, jäljed ja märgid looduses, mis viitavad ebaseaduslikule tegevusele. Õpilased peavad patrullimise käigus sündmuskoha avastama ja menetluse tegema.

1.3. Piirikontroll piiripunktides

Õpitulemused: õpilane

- 1) teab, mis riigisiseste ja rahvusvaheliste õigusaktide alusel kontrollitakse piiripunktides piiril;
- 2) mõistab piirikontrolli üldiseid põhimõtteid, meetodeid ja taktikat.

Mõiste: piirikontroll – välispiiri ületamisel või üle välispiiri toimetamisel kuuluvad piirikontrolli alla kõik isikud, sõidukid, kaubad ja muud materiaalsed väärtused. Piirikontroll seisneb isikute ja sõidukite riigipiiri ületamise kontrollis, tollikontrollis ning vajaduse korral turvakontrollis, sanitaar-, veterinaar- või fütosanitaarkontrollis ning teistes Euroopa Liidu õigusaktide, välislepingute ja Eesti õigusaktidega kehtestatud kontrolliliikides. Piirikontrollis, kontrollides riigipiiri ületamist, kontrollib politsei isikuid ja tuvastab, kas isikule võib anda riigipiiri ületamise loa. Isikute kontroll hõlmab isiku dokumentide, viibimisaluste, pagasi ja sõiduki kontrolli.

Vajalikud vahendid: mobiiltelefonid vm nutivahendid vajaliku info otsimiseks

Kasutatavad allikad

1. Eesti piir: https://www.eestipiir.ee/yphis/index.action?request_locale=et&
2. Euroopa Liidu kodaniku seadus1: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019049?leiaKehtiv>
3. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. a määrus (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (Schengeni piirieeskirjad): <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/et/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>
4. Politsei- ja Piirivalveamet: <https://www.politsei.ee/>
5. PRADO: <https://www.consilium.europa.eu/prado/et/prado-start-page.html>
6. Riigipiiri seadus1: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019007?leiaKehtiv>
7. Schengeni kalkulaator: https://ec.europa.eu/home-affairs/content/visa-calculator_en
8. Viisavaba reisimine Eestisse: <https://vm.ee/et/viisavaba-reisimine-eestisse>
9. Välismaalaste seadus1: <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019083?leiaKehtiv>
10. Välisministeerium: <https://vm.ee/et/viisavaba-reisimine-eestisse>

Teema käsitlemine (8 tundi)

1. tund. Piirikontroll

Õpetaja küsib õpilastelt, mis on tähtsamad teemad seoses riigipiiriga Eesti meediaruumis. Õpilased otsivad riigipiiri seadusest Vabariigi Valitsuse määruse, millega on kehtestatud rahvusvaheliseks liikluseks avatud piiripunktide loetelu. Õpetaja nimetab piiripunkti ja õpilaste ülesanne on leida see Eesti kaardilt.

Õpetaja tutvustab tähtsamaid õigusakte, mis reguleerivad piirikontrolli protseduure piiripunktides. Õpilastele selgitatakse astmelise kontrolli põhimõtteid: I, II ja III aste. Õpilane leiab iseseisvalt kasutatavate allikate hulgast, kes on vaba liikumise õigusega isikud, välismaalased ja kolmandate riikide kodanikud ning mis on minimaalne ja põhjalik kontroll.

Ülesanne. Astmeline kontroll piiripunktis

Õpetaja koostab õpilastele nimekirja eri riikidest (või koostab selle nt Kahootis ja laseb vastata nutivahendiga). Õpilastel tuleb otsustada, kas vastava riigi kodanik on vaba liikumisõigusega isik või välismaalane, kas isikut tuleb piiripunktis kontrollida minimaalselt või põhjalikult. Õpetaja saab koostada riikide loetelu veebilehelt <https://vm.ee/et/viisavaba-reisimine-eestisse>.

2. tund. Kirjeldamise põhimõtted

Õpetaja käsitleb kirjeldamise põhimõtteid: riskianalüüsid ja ohuhinnangud; isikute ja sõidukite profileerimine; indikaatorid, millele tuleb tähelepanu pöörata, kontrollides reisijaid ja veokeid siseneval ning väljuval suunal (illegaalne immigratsioon, piiriülene kuritegevus, terrorism, salakaubavedu, varastatud sõidukid); SIS II; II aste kontrolli suunamine; menetlused piiripunktis: viisade väljastamine, tagasisaatmine; välismaalaste seaduse rikkumine ja levinumad väärted.

Ülesanne 1. Isiku kontroll piiril

Eestisse soovib siseneda kolmanda riigi kodanik, kes ei oska põhjendada oma reisi eesmärki. Isikul pole raha. Õpilasel tuleb anda hinnang, mis õigusaktidele ta tugineb neid nõudmisi esitades. Ta peab andma hinnangu piiril kontrolliva politseiametniku seisukohast, kas kaasuses toodud tundemärgid nõuavad isiku II astme kontrolli saatmist või mitte.

Ülesanne 2. Isik ja sõiduk piiril

Eestist soovib välja sõita kolmanda riigi kodanik kalli maasturiga. Isikut ja sõidukit kontrollides selgub, et reisijal puudub pagas. Ta ei oska avada mootoriruumi ja ei tea, kus on VIN, kuigi ütluste kohaselt on ta selle sõidukiga varem piiri ületanud. Isiku ja sõiduki profiil ei tundu ühtivat. Õpilasel tuleb anda hinnang piiril kontrolliva politseiametniku seisukohast, kas kaasuses toodud tundemärgid nõuavad isiku või sõiduki II astme kontrolli saatmist või mitte.

3. tund. Piirirežiim maanteepiiripunktis

Sõidukite piiriületamise korraldamine – eelregistreerimine Eesti Vabariigist väljuval suunal. Piirikontroll maanteepiiripunktis: sõiduautode terminal, jalakäijate terminal, busside terminal, veoautode terminal. Kontrolli tegemine (autoveoseadus, ühistranspordiseadus). Tollikontrolli põhimõtted sõltuvalt piiripunkti liigist: punane ja roheline koridor, reisijate tollieeskirja tundmine, *taxFree* vormistamine ja kütuse deklareerimine

Ülesanne. Sõiduvahendite broneerimine

Õpilased tutvuvad iseseisvalt internetis Eesti piir ületamisega (https://www.eestipiir.ee/yphis/index.action?request_locale=et&) ja koostavad kirjalikus vormis ülevaate, kuidas töötab sõiduvahendite broneerimise süsteem.

4. tund. Piirirežiim

Piirirežiim raudteepiiripunktis, sadamapiiripunktis ning lennujaamapiiripunktis. Erinevused meeskonnaliikmete kontrollis, reisijate ja kaubavedu raudteepiiripunktis, lennumeeskonna liikmete kontrollimine. Meremeeste kontrollimine ja maale lubamine

Ülesanne. Piirirežiimi tagamine

Õpilased tutvuvad iseseisvalt riigipiiri seadusega ja analüüsivad, mis eesmärki kannab piirirežiimi punktide detailne lahtikirjutamine. Õpilased peaksid jõudma arusaamale, et piirirežiimi hoidmine tagab sujuva ja kiire piiriületuse ning jagab vastutust ametkondadega, kes osalevad samuti piiriületamise korraldamises.

5. tund. Nõuded isikuile riiki sisenemisel ja riigist väljumisel

Nõuded isikutele Eesti Vabariiki sisenemisel ja riigist väljumisel. Isikute kontroll, lähtudes Schengeni piirieeskirjast, riigipiiri seadusest, ELi kodaniku seadusest, välismaalaste seadusest. Viisavaba reisimine, viisaga reisimine, liikmesriigi elamisloaga reisimine. Piirikontrolltemplite kasutamine. Viibimisaja arvestamine (90 päeva 180 päeva jooksul). Piirikontrolli infosüsteem. *Online*-päringute tegemise võimalused isikute kontrollimiseks

Ülesanne. Välismaalane piiripunktis

Õpetaja valmistab ette erinevad kaasused, kasutades PRADOst eri riikide dokumentide pilte. Õpilane paneb ennast piirivalvuri rolli, kes teeb piirikontrolli piiripunktis. Dokumentide pildid võivad olla nii elamislubadest, juhilubadest, riigisisestest dokumentidest kui ka eri liiki passidest (need võivad olla nii kehtetud kui ka kehtivad). Õpilane annab hinnangu, mis kategooriasse isik kuulub ning mis kontrolli ta isiku suhtes teeb. Kas ta nõuab isikult viisat või kuulub isik selle riigi kodanike hulka, kellel ei pea olema viisa.

Õpetaja saab kaasuste juurde panna kuupäevad, millal isik on juba Schengenis viibinud, nt 12.09.2019–17.09.2019. Neid perioode saab õpetaja märkida oma soovi järgi. Eesmärk on, et välismaalasel on õigus viibida Schengenis 90 päeva 180 päeva jooksul. Õpilane peab oskama kindlaks määrata, kas välismaalase võib riiki lubada või mitte ja kas tal on viibimisaeg kasutamata või mitte.

6. ja 7. tund. Sõiduvahendi kontroll

Sõiduvahendi kontrollimine riiki sisenemisel ja riigist väljumisel, lähtudes riigipiiri seadusest, liiklusseadusest ning liikluskindlustuse seadusest. Tehniline seisund, kategooria ja juhtimisõigus. Sõiduvahendi identimine – sõiduki registreerimisnumbrimärk, registreerimistunnistus, VIN-kood, identimiskleebised, elektroonilised võimalused sõiduki kontrolliks (OBD), erilised tundemärgid. *Online*-keskkonnad sõiduvahendite kontrollimiseks

Ülesanne. Rühmatöö

Rühmadesse määratud õpilased leiavad sõiduvahendi (isikliku või kellegi teise omanduses oleva – nõutav luba, tagajärjed võivad olla ootamatud). Nad idendivad sõiduki (VIN, kleebised ja muud erilised tunnused). Õpilased teevad päringuid *online*-päringute kaudu ja kontrollivad andmete õigsust. Seejärel koostavad nad esitluse, mida tutvustavad teistele õpilastele.

8. tund. Isiku piiriületus sõiduvahendiga

Õpetaja valmistab õpilastele ette komplekskaasused, s.o isiku(te) piiriületus(ed) sõiduvahendi(te)ga. Õpilane peab andma hinnangu, kas piiriületust lubatakse või tuvastatakse asjaolud, nii et piiriületus tuleb tõkestada ja isik või sõiduk saata II astme kontrolli.

2. DOKUMENTIDE KONTROLLIMINE

2.1. Reisidokumendid ning võimalikud probleemid reisil

Õpitulemused: õpilane

- 1) nimetab Eestis Vabariigis väljastatavaid piiriületuse dokumente ning kirjeldab, mis alustel neid väljastatakse;
- 2) selgitab, mis dokumente on vaja reisimiseks.

Mõisted:

- 1) **isikut tõendav dokument** – riigiasutuse väljaantud dokument, kuhu on kantud kasutaja nimi ja sünniaeg või isikukood ning foto või näokujutis ja allkiri või allkirjakujutis;
- 2) **tähtis isiklik dokument** – isikutunnistus, digitaalne isikutunnistus, elamisloakaart, Eesti kodaniku pass, diplomaatiline pass, meremehe teenistusraamat, välismaalase pass, ajutine reisidokument, pagulase reisidokument, meresõidutunnistus, tagasipöördumistunnistus, tagasipöördumisluba, välisriigi reisidokument, rahvusvahelise organisatsiooni reisidokument ja mootorsõidukijuhi juhiluba;
- 3) **reisidokument** – seaduses riigipiiri ületamiseks ettenähtud dokument;
- 4) **identiteet** – enesetaju, teadmine endast sotsiaalsetes olukordades ja suhetes.

Vajalikud vahendid: pabertahvlilehed, pabertahvli kirjutusvahendid, mobiiltelefonid vm nutivahendid vajaliku info otsimiseks, töölehed

Kasutatavad allikad

1. Eesti Haigekassa: <https://www.haigekassa.ee/>
2. Euroopa Liit. ELi tutvustus: https://europa.eu/european-union/index_et
3. Isikut tõendavate dokumentide seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131012020014>

Õpetaja küsib õpilastelt, kas nad on käinud reisimas ja kas kõik on sujunud või on kellelgi tekkinud reisil olles ka huvitavaid/pinevaid olukordi.

Ülesanne 1. Soovitused enne reisile minekut

Õpilased jaotatakse rühmadesse. Rühm koostab soovitude kaardi sõbrale, kes sõidab koos perekonnaga nädalaks ajaks Türgi. Eesmärk on, et sõbral ei tekiks probleeme dokumentide ega tervisega. Tuleb üles otsida vajalik info sihtriigi, reisidokumentide, vajaduse korral viisa, rahaliste vahendite ja tervisekindlustuse kohta ning uurida, kas on vaja enne reisile minekut ennast vaktsineerida ja kus saab vajaduse korral reisil olles abi.

Valmis soovituskaardid kinnitatakse seinale ning vaadatakse, mis on samasugused ja mis on erinevad soovitused. Iga rühm põhjendab enda üht-kaht soovitust. Samuti teatab rühm, kust ta leidis vajalikku infot soovituse kirjapanekuks.

Pärast ühist arutelu juhib õpetaja õpilaste mõttevahetust, esitades küsimusi, nii et jõutakse allolevate tulemusteni:

- 1) alati on enne igat reisi, k.a Soome, Rootsi, Läti, Leetu jne, vaja sõlmida kindlustusfirmas reisikindlustus. Õpetaja põhjendab ning toob näiteid, miks on seda vaja;
- 2) on vaja teada, kus asuvad reisi sihtkohtades Eesti välisesindused ning mis on nende kontaktandmed. Õpetaja toob näiteid, kunas võib reisil vaja minna välisesinduse abi. Mis teha siis, kui sihtriigis Eesti välisesindust ei ole? Õpetaja teatab Välisministeeriumi kontakti, kust saab abi hädaolukordade tekkimise korral ööpäev läbi;
- 3) sihtriigi kohta vajalikku infot võib saada Välisministeeriumi kodulehelt, valides „Reisi- ja konsulaarinfo“ või „Reisi targalt“;
- 4) peab kontrollima reisidokumendi kehtivusaega. Igal sihtriigil võivad olla erinevad tingimused, kui kaua peavad reisidokumendid kehtima veel pärast plaanitava reisi lõppu. Vajalikku infot saab Välisministeeriumi kodulehelt „Reisi- ja konsulaarinfo“ alt;
- 5) enne kolmandasse riiki reisimist tuleb kontrollida, kas sihtriigis on olla ohutu ning mis juhul tuleb enda reisimisest teada anda Välisministeeriumisse;
- 6) kolmandasse riiki reisimiseks on soovitatav kaasa võtta reisidokumendi isikuandmete lehest tehtud koopia ning nn passifotod. Õpetaja selgitab, mis juhul võivad reisidokumendi isikuandmete lehest koopia ning foto tegevusi lihtsustada.

Lisaküsimused

1. Kas on vaja osta eraldi tervisekindlustus ühepäevareisile Soome või Läti?
2. Mida teeksite, kui välisriigis varastatakse teil ära sularaha, pangakaardid ning reisidokument?
3. Mis infot te kindlasti vajate soovitud sihtriigi kohta ja kust te seda infot saate?

Lisainfo. Euroopa ravikindlustuskaart

Puhkusele minnes tasub kaasa võtta Euroopa ravikindlustuskaart, mida on välismaal tekkinud terviserikke korral vaja. Euroopa ravikindlustuskaardi ettenäitamisel osutatakse Eestis kindlustatuile Euroopa Liidus ning ka Liechtensteinis, Norras, Islandil ja Šveitsis vajaminevat arstiabi võrdsetel tingimustel nendes riikides elavate kindlustatud inimestega.

Vajaminevaks arstiabiks peetakse teises Euroopa Liidu riigis viibimise ajal ootamatult tekkinud terviserikke ravimist. Vajaminev arstiabi peab olema meditsiiniliselt põhjendatud ja arst peab arvesse võtma eeldatavat ravil viibimise kestust ning tervishoiuteenuse olemust. See võib olla näiteks kõrge palavik, kõhuvalu, infarkt või õnnetuse tagajärjel tekkinud vigastus.

Arstiabi saamiseks peab ravisutuses esitama Euroopa ravikindlustuskaardi või selle asendussertifikaadi.

Euroopa ravikindlustuskaart ei kata kõiki kulusi, mis vajamineva arstiabiga võivad kaasneda. Patsiendil tuleb maksta omavastutustasud (visiiditasu, voodipäevatasu, ravimite omaosalustasu, tõlkekulud jne) asukohamaa hindades. Euroopa ravikindlustuskaart ei kata riikidevahelise transpordi kulu ega eraarsti juures tehtud kulusi. Soovitame reisile minnes sõlmida erakindlustusfirmas ka arstiabi kaitsega reisikindlustuslepingu, mis sõltuvalt kindlustustingimustest kompenseerib patsiendi enda tehtud kulusid.

Ülesanne 2. Eestis väljastatavad reisidokumendid

1. **Individuaalne töö.** Õpetaja jagab igale õpilasele lehe, kus on peal mõistelahtrid „Kodanik“ ja „Välismaalane“. Õpilased ei kasuta mõistete defineerimisel interneti ega teisi abivahendeid. Kui õpilased on kirjeldanud mõisteid „Kodanik“ ja „Välismaalane“, tutvustavad juhusliku valiku alusel õpilased enda mõisteid

teistele õpilastele. Seejärel määratleb mõisted õpetaja, toob nende kohta näiteid ning räägib Euroopa Liidu ja Schengeni liikmesriikide erinevustest.

2. **Õpilased jagatakse rühmadesse.** Neljast õpilasest koosnev rühm klassifitseerib sedelid reisidokumentide nimetustega õigetes tulpadesse: dokumendid, mida väljastatakse kodanikule, ning dokumendid, mida väljastatakse välismaalasele. Rühm lisab kehtivusajad. Õpilased kasutavad dokumentide klassifitseerimisel mobiiltelefoni vm nutiseadet ning isikut tõendavate dokumentide seadust.
3. **Pärast reisidokumentide klassifitseerimist ja koos kontrollimist tutvustab õpetaja erinevaid reisidokumente, mida Eestis väljastatakse.** Ta toob näiteid, kellele, mis juhul ja kui kauaks mingit reisidokumenti väljastatakse.

Lisaküsimused

1. Kas passi omamine on Eestis kohustuslik?
2. Kas ID-kaardi omamine on Eestis kohustuslik?
3. Miks on vaja erinevaid dokumente nii kodanikele kui ka mittekodanikele?
4. Mis erinevus on Euroopa Liidu liikmesriikide ja Schengeni liikmesriikide vahel?
5. Mis probleemid võivad tekkida, kui dokumendid kehtivad liiga kaua?
6. Mis on biomeetriline dokument?
7. Mis on digitaalne isikutunnistus ja millal seda kasutatakse?
8. Kas ID-kaart on reisidokument?
9. Millal ja kus antakse isikule tagasipöördumistunnistus või tagasipöördumisluba?

SOOVITUSKAART SÕBRALE

MÕISTELAHTRID: KODANIK JA VÄLISMAALANE

Kes on Eesti Vabariigi kodanik?

Kes on Eestis elav välismaalane?

SEDELID EESTIS VÄLJASTATAVATE REISIDOKUMENTIDEGA NING NENDE KEHTIVUSAEGADEGA

Eesti Vabariigi kodaniku dokumendid

Eesti Vabariigi mittekodaniku dokumendid

Eesti kodaniku pass	Kuni 10 aastat
Diplomaatiline pass	Kuni 5 aastat
Meremehe teenistusraamat	Kuni 5 aastat
Välismaalase pass	Kuni 10 aastat
Ajutine reisidokument	Kuni 2 aastat
Pagulase reisidokument	Kuni 5 aastat
Meresõidutunnistus	Kuni 5 aastat
Tagasipöördumistunnistus	Kuni 12 kuud
Tagasipöördumise luba	Kuni 12 kuud

2.2. Identiteedi- ja dokumendipettus

Identiteedi- ja dokumendipettused on noorte seas levinud ning nad ei teadvusta enestele selle tõsidust. Enamasti soovitakse teha nalja või osta teatud vanuseni keelatud kaupa või siseneda klubidesse, mis on alla 18- või 21-aastastele keelatud.

Õpitulemused: õpilane

- 1) selgitab, mida tähendab identiteedi- ja dokumendipettus;
- 2) toob identiteedi- ja dokumendipettuse kohta elulisi näiteid.

Mõiste: **identiteet** – teadmine endast sotsiaalsetes olukordades ja suhetes; omadused, mis teevad objekti uni-kaalseks võrreldes teiste objektidega

Vajalikud vahendid: mobiiltelefonid vm nutivahendid vajaliku info otsimiseks, töölehed

Kasutatavad allikad

1. Karistusseadustik: <https://www.riigiteataja.ee/akt/103012020016>:
Teise isiku identiteedi ebaseaduslik kasutamine (KarS § 157²)
Võltsitud tähtsa isikliku dokumendi hankimine, kasutamine ja kasutada andmine (KarS § 348)
Tähtis isiklik dokument (KarS § 350)
2. Karistusseadustiku 19. peatükk. Avaliku usalduse vastased süüteod. § 333¹. Raha võltsimine. 2. jagu. Dokumendi võltsimine ja kahjustamine: <https://www.riigiteataja.ee/akt/103012020016>
3. Politsei- ja Piirivalveameti koduleht. Identiteedivargus: <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/it-kuri-teod/identiteedivargus/index.dot>
4. Politsei- ja Piirivalveamet. Kui isikut tõendav dokument kaob: <https://www2.politsei.ee/et/nouanded/id-kaart-ja-pass/kui-id-kaart-voi-pass-kaob/>
5. Politsei paljastas ulatusliku dokumendipettuse skeemi. Postimees 28. oktoober 2015: <https://www.postimees.ee/3378097/politsei-paljastas-ulatusliku-dokumendipettuse-skeemi>
6. PRADO. Korduma kippuvad küsimused: <https://www.consilium.europa.eu/prado/et/prado-faq/prado-faq.pdf>
7. PRADO sõnastik: <https://www.consilium.europa.eu/prado/et/prado-faq/prado-faq.pdf>
8. Riigi Infosüsteemi Amet. Elektrooniline identiteet eID: <https://www.ria.ee/et/riigi-infosusteeim/elektrooniline-identiteet-eid.html>
9. Tegevuskava, millega karmistatakse Euroopa meetmeid võitluses reisidokumentide võltsimisega. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja Nõukogule. Eur-Lex. Brüssel 8.12.2016. COM(2016)790: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2016:0790:FIN:ET:PDF>

Teema käsitlemine (2 tundi)

1. Õpetaja küsib õpilastelt, kas keegi on kokku puutunud identiteedipettusega ja mis kujul võib dokumendipettus väljenduda. Seejärel arutletakse, **mis on identiteedipettus**. Iga õpilane kirjutab enda vihikusse punktidenä, mis on tema arvates identiteet ja kuidas on võimalik kasutada teise inimese identiteeti. Mobiiltelefone vm nutivahendeid ei kasutata.
2. Kui õpilased on enda arvamuse kirja pannud, arutavad pinginaabrid omavahel, kas midagi on kirja pandust ühist. Pinginaabrid kirjutavad õpetaja jagatud paberile ühise arvamuse, mis on identiteet ja mida võib kaasa tuua identiteedipettus. Õpetaja kleebib ühised arvamused tahvlile. Õpilased tutvuvad teiste arvamustega. Pärast arvamuste lugemist laseb õpetaja 2–3 õpilasel öelda, kas kleebitud paberitel olev ühtis nende kirja panduga.

3. Pärast arutelu teatab õpetaja:

- 1) kuidas tema defineerib identiteeti, k.a elektroonilist identiteeti;
- 2) mis on identiteedipettus;
- 3) kunas võidakse kasutada teisele isikule kuuluvat dokumenti, et olla keegi teine;
- 4) mida võib identiteedipettus kaasa tuua ja mis karistus selle eest ootab;
- 5) mida teha siis, kui avastatakse nn libakonto.

Ülesanne 2. Mis on dokumendipettus?

1. Õpetaja selgitab, mis on dokumendipettus, ja nimetab võimalikud karistused. Mida teha siis, kui avastatakse, et dokument on varastatud või kadunud? Tuleb meeles pidada, et kui keegi on dokumendi kaotanud või on keegi dokumendi varastanud, siis peab sellele kiiresti reageerima.
2. Õpetaja jutustab või annab teksti lugeda Eestis avastatud ulatuslikust dokumendipettusest. Ta lisab, et põhiliselt on võltsitud haridust tõendavaid dokumente, keeleeksami tulemusi, elamislube, kodakondsuse saamise aluseks olevaid dokumente, arstitõendeid ning reisidokumente.
3. Õpilased jaotatakse 4-liikmelisteks rühmadeks. Iga rühma liige saab ühe alloleva küsimuse, mille vastust tutvustab ta esmalt enda rühma liikmetele. Rühm arutab vastuseid omavahel ning seejärel koostatakse ühine arvamus kõigi rühmaliikmete küsimustest.
 - a. Mida võib kaasa tuua võltsitud dokumentide kasutamine?
 - b. Kes kasutavad võltsitud dokumente?
 - c. Miks võltsitud dokumente kasutatakse?
 - d. Milliseid võltsitud dokumente kasutatakse kõige rohkem?

Rühmad esitavad oma seisukohad suuliselt iga küsimuse kohta. Teiste rühmade öeldut ei korrata.
4. Õpetaja täiendab vajaduse korral.
 - a. Kes kasutavad võltsitud dokumente?
 - b. Miks võltsitud dokumente kasutatakse?
 - c. Mis on dokumentide võltsimise meetodid?
 - d. Mida peab tegema, kui leitakse kellegi dokument?
 - e. Mida peab tegema, kui avastatakse, et dokument, k.a raha, on võltsitud?
5. Õpetaja selgitab, et kõigis ELi liikmesriikides klassifitseeritakse võltsinguid teostuse järgi eri klassidesse. Aluseks on identiteedi- ja dokumendipettuste jaotus. Õpetaja näitab õpilastele tabelit, kus on üks lahter tühi. Ta selgitab kõiki nähtavates lahtrites olevate liikide tähendusi. Seejärel pakuvad õpilased, mis mõiste peab olema tühjas lahtris, mainides, et see on juba õpitud punkt. Kui klassis tuleb õige vastus, sõnastus ei ole oluline, näidatakse kogu täidetud tabelit.

IDENTITEET JA IDENTITEEDIPETTUS

Mis on identiteet?

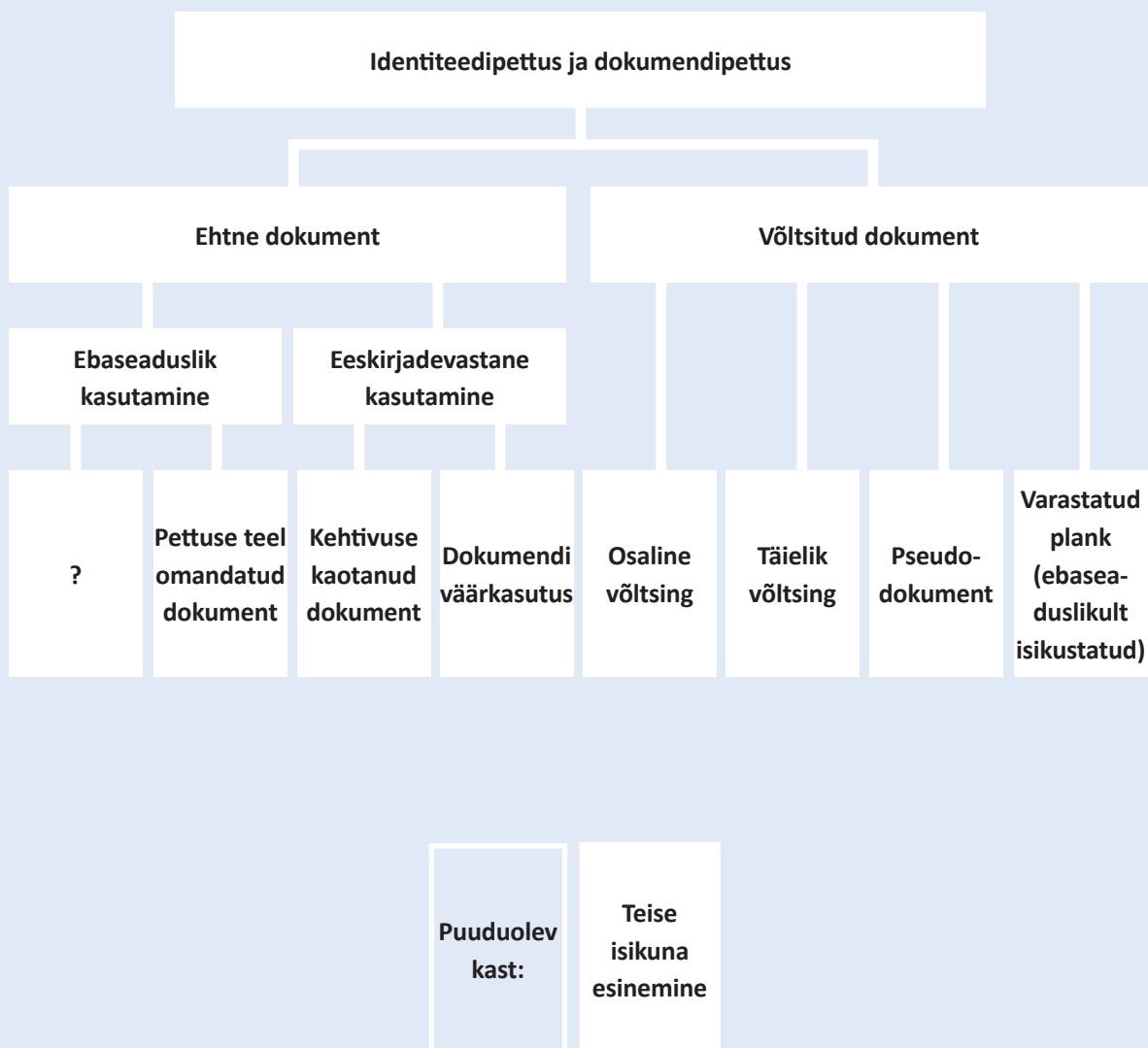
Identiteedipettus võib kaasa tuua ...

DOKUMENDIPETTUS

Mida võib kaasa tuua võltsitud dokumentide kasutamine?

IDENTITEEDI- JA DOKUMENDIPETTUSE JAOTUS

2.3. Dokumentide materjal

Dokumente valmistatakse eri materjalidest, nt mitut liiki plastidest ning erinevate koostistega pabereist. Näiteks võib ajalehepaber koosneda 70% puidumassist ning paberile, mida kasutame printimisel, on lisatud palju erinevaid keemilisi ühendeid. Turvaliste dokumentide, nagu reisidokumendi ja paberrahatähtede paberi koostisesse puidumassi ega paberi koostist mõjutavaid kemikaale ei lisata, vaid need valmistatakse 100% puuvillast ja kõik lisaained on looduslikud. Seega kontrollitakse dokumendi ehtsust tuvastades, mis materjalist on see valmistatud.

Õpitulemused: õpilane

- 1) kirjeldab erinevaid dokumentide materjale;
- 2) toob näiteid, kuidas neid kontrollitakse.

Mõisted:

- 1) **turvapaber** – valmistamisel on kasutatud ainult puuvilla ning ei ole lisatud keemilisi aineid. Ei helenda UV-valguses sinakalt, st on „optiliselt surnud“;
- 2) **kommertspaber** – valmistatakse eri materjalidest, mille üheks osaks võib olla puidumass ning optilised valgendid. Helendub UV-valguses sinakalt, st ei ole „optiliselt surnud“.

Vajalikud vahendid: ID-kaart või elamisloakaart, reisidokument (olemasolu korral), pangakaart, paberraha, UV-lamp

Kasutatavad allikad

1. Banknote Paper Production for the New €50 Banknote. Film annab ülevaate, kuidas valmistatakse rahatähtede paberit ning mis turvaelemendid pannakse paberi massi sisse: <https://www.youtube.com/watch?v=go2D0svwiIM&t=12s>
2. How Paper Is Made Out Of Wood. Film annab ülevaate, kuidas valmistatakse nn kommertspaberit: <https://www.youtube.com/watch?v=ffUhP4pigJ4>
3. Plastics 101 (National Geographic). Film plasti tootmisest: <https://www.youtube.com/watch?v=ggh0Ptk3VGE>
4. Romanian Plastic Money. Film sellest, kuidas plastist raha peab vastu erinevatele mõjutustele: https://www.youtube.com/watch?v=uP6Qh0ozj_4
5. R. Veinthal, J. Kers. Polümeermaterjalid ja polümeerkomposiitmaterjalid. Valmistustehnoloogia ja omadused: https://www.ttu.ee/public/m/Mehaanikateaduskond/Instituudid/Materjalitehnika_instituut/MTM0030/Plastid_ja_komposiidid_2010-1.ppt

Teema käsitlemine (1 tund)

Õpetaja küsib õpilastelt, kas keegi teab, mis materjalidest valmistatakse turvalisi dokumente ja mille poolest erinevad need kommertsdokumentide materjalidest.

Ülesanne 1. Mis plaste on turvaliste dokumentide tootmisel kasutatud?

1. Õpetaja selgitab õpilastele, mis plastmasse kasutatakse erinevate esemete valmistamiseks (toidunõud, veepudelid, torusüsteemid jne). Õpilastele saab näidata plastide tegemisest filmi „Plastics 101“ (National Geographic). Filmi pikkus on 6 minutit. Põhjalikumalt selgitab õpetaja kaht plasti: PC (polükarbonaat) ja PVC (polüvinüülkloriid), mida kasutatakse turvaliste dokumentide valmistamisel.
2. Õpilased võtavad enda ID-kaardi või juhiloa ja pangakaardi või rahvusvahelise õpilaspileti (plastist) ning kukutavad oma dokumente lauale. Nad kuulavad kukkumise heli ja kirjutavad oma konspekti, kuidas nad

heli kuulevad ning kuidas dokumentide helid erinevad. Õpetaja kirjeldab PV ja PVC heli erinevust ning teatab, miks on vaja dokumente kontrollides neil vahet teha.

3. Õpetaja ütleb, et osa rahatähti on valmistatud samuti plastist – polüpropüleenist (PP), ning selgitab, miks on plastist tehtud raha paberist tehtud rahast parem. Õpilastele saab näidata filmi „Romanian Plastic Money“ plastraha eeliste kohta. Filmi pikkus on 31 sekundit.
4. Õpilane täidab mõistekaardi, kus teatab, mille poolest sarnanevad ja erinevad PC ja PVC.

Lisaküsimused

1. Mis plastist valmistatakse turvalisi dokumente?
2. Kuidas saame eristada omavahel plaste PC ja PVC?
3. Miks on vaja kahel plastil vahet teha?
4. Mis materjalist on valmistatud meie ID-kaart, juhiluba, elamisloakaart?
5. Mis eelised on plastist rahatähel paberraha ees?

Ülesanne 2. Turvapaber ja selle tuvastamine

1. Pinginaabrid arutavad omavahel ning panevad kirja, milliseid erinevaid paberi liike nad on näinud ja mille poolest need üksteisest erinevad. Õpetaja palub 3–4 õpilasel öelda, mida nad kirja panid. Teised õpilased täiendavad öeldut vajaduse korral.
2. Õpetaja kirjeldab, mis materjalidest ja täiteainetest valmistatakse erinevaid pabereid. Selgitamiseks või hilisemaks vaatamiseks saab kasutada filme:
 - 1) „How Paper Is Made Out Of Wood“. Filmi pikkus on 4.01 minutit;
 - 2) „Banknote Paper Production for the New €50 Banknote“. Filmi pikkus on 7.26 minutit.
3. Õpetaja selgitab ning näitab, kuidas on võimalik eristada turvapaberit tavalisest paberist, kasutades selleks UV-lampi.
4. Õpilased moodustavad 4-liikmelised rühmad. Õpetaja annab õpilastele vaatamiseks eri liiki pabereid, originaalreisidokumente, k.a paberraha, ning võltsitud dokumendi. Õpilased vaatavad näidiseid UV-valguse all ning tuvastavad, kas tegemist on tavalise paberiga või turvapaberiga ja kas turvadokumendid on kõik originaalid või on sekka sattunud ka mõni võltsing. Pärast vaatamist teatab õpetaja, mis näidised ta õpilastele vaatamiseks andis.
5. Õpilased täidavad mõistekaardi turvapaberi erinevustest tavalisest paberist.

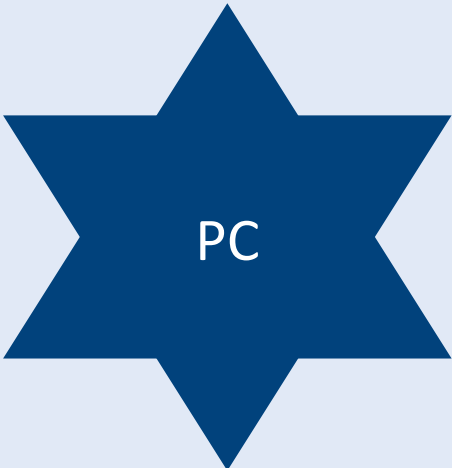
Lisaküsimused

1. Kirjeldage, milliseks on muutunud vanad ajalehed ning vanade raamatute lehed. Mis on muutuse peamiseks põhjuseks?
2. Millest valmistatakse tavalist paberit?
3. Millest valmistatakse turvapaberit?
4. Kuidas saab tuvastada, kas turvalise dokumendi valmistamiseks on kasutatud turvapaberit?

MÕISTEKAARDID PVC JA PC NING TURVAPABERI JA KOMMERTSPABERI OMADUSTEST

PVC

PC

TURVA-
PABER

KOMMERTS-
PABER

2.4. Dokumentides kasutatavad peamised trükistiilid

Tänapäeval kasutatakse väga palju erinevaid trükistiile, mida tehnika arenguga järjest juurde leiutatakse või olemasolevaid kvaliteetsemaks muudetakse. Mõni trükistiil on kasutusel valdavalt kommertstrükiste trükkimisel just oma odavuse, trükkimise kiiruse ning tehnoloogilise lihtsuse poolest. Osa trükistiile kasutatakse dokumentide turvalisemaks muutmiseks.

Kui teada ja osata tuvastada levinumaid trükistiile, on võimalik teha kindlaks lihtsamaid dokumendivõltsinguid ka ilma tehniliste abivahenditeta (suurendusklaasita). Iga päev dokumentide turvalisust kontrollivad ametnikud avastavadki enamiku dokumendivõltsinguid just trükitehnikat kontrollides.

Õpitulemused: õpilane kirjeldab ning tunneb ära turvalistes dokumentides kasutatavaid trükistiile.

Mõiste: **dokumentide isikustamine** – dokumentidele isikuandmete kandmine, kasutades selleks erinevaid trükistiile

Vajalikud vahendid: ID-kaart või elamisloakaart, reisidokument (olemasolu korral), pangakaart, paberraha, vähemalt 10kordse suurendusega suurendusklaas, esitlustehnika – dokumendikaamera, erinevad dokumendid eri trükitehnikaga

Kasutatavad allikad

1. Film „Animation of print process in laser jet“. Laserprinteri töö: <https://www.youtube.com/watch?v=EwvmNv1leUo>
2. Film „Eltron P301i“. Termotrüki tegemine: <https://www.youtube.com/watch?v=MGTJW4JSKm0>
3. Film „Epson Inkjet Technology“. Tindiprinteri töö: <https://www.youtube.com/watch?v=qPwlgL91-Q4>
4. Film „How does Offset Lithographic Printing Work?“ Ofsettrüki tegemine: <https://www.youtube.com/watch?v=pNZb7CXUjs0>
5. Film „Letterpress Printing: Poster“. Kõrgtrüki tegemine: <https://www.youtube.com/watch?v=1Lx9lxw6hPs>

Teema käsitlemine (2 tundi)

Õpetaja küsib, kas keegi teab erinevaid trükistiile. Kus neid kasutatakse ja kuidas neid iseloomustada? Millised need välja näevad?

Ülesanne 1. Ofsettrüki, tindiprinteri trüki ning laserprinteri trüki tundmine

1. Õpetaja selgitab trükitehnika tundmise olulisust ning lisab, et erinevaid trükistiile kasutatakse põhiliselt turvalistes dokumentides (reisidokumendid, viisad, elamisload, juhiloa, rahatähed, diplomid, tunnistused). Põhjalikumalt selgitab ta erinevate eluliste näidete varal, miks on kasulik, et õpilased oskaksid just neil trükistiilidel vahet teha.
2. Pinginaabrid töötavad koos. Õpetaja jagab kahe õpilase (pinginaabri) peale kaks trükinäidist. Üks on trükitud **tindiprinteriga**, teine **laserprinteriga**. Näidistel on kirjas, mis trükitehnikat on kasutatud. Ofsettrüki vaatamiseks on vaja õpilaste enda ID-kaarti või elamisloakaarti või reisidokumendi.

Õpilased vaatavad õpetaja jagatud trükinäidiseid ja enda ID-kaarti, elamisloakaarti või reisidokumendi aluspõhjamustrit suurendusklaasiga. Seejärel kirjeldavad nad trükitehnika põhitunnuste lehele toetudes jagatud trükinäidistel nähtavat mustrit ja ID-kaarti või reisidokumendi aluspõhjamustrit ning vastavad allolevatele küsimustele:

- 1) kuidas jaotub värv mustri peal (kas värv koosneb täppidest, on ühtlaselt jaotunud jne)?

- 2) millised näevad välja mustri ääred (narmendavad, sakilised, värvijäägi täppidega (värvitäpid mustri kõrval), selged ja kindlapiirilised)?
- 3) kas väiksemad ja tihedamad mustriosad on kõik üksteisest eraldi ja väga hästi märgatavad?
3. Õpetaja selgitab:
 - 1) mis trükitehnikat õpilased vaatasid;
 - 2) miks on ainult ofsettrüki puhul võimalik saavutada suurepärase selgust;
 - 3) kuidas on võimalik tuvastada vaadeldud trükistili vooltsingut.
4. Õpetaja näitab dokumendivooltsinguid, kus ofsettrüki asemel on kasutatud tindiprinteri ning laserprinteri trükki.

Ülesanne 2. Kõrgtrüki, intaglio, termoprinteri trüki ning lasergraveeringu tundmine

1. Pinginaabrid töötavad koos. Õpetaja jagab kahe õpilase (pinginaabri) peale termoprinteri trüki näidised. Õpilased ise võtavad vaatamiseks (kui õpilastel ei ole, jagab õpetaja) paberraha, reisidokumendi (kui on), ID-kaardi (väljastatud enne 2019. aastat), elamisloakaardi või juhiloa. Õpetaja selgitab, kus mingit trükistili kasutatakse ja miks on õpilastel vaja just neid trükistile teada.
2. Õpilased vaatavad suurendusklaasiga paberrahal olevat blanketinumbrit ja reisidokumendi isikuandmete lehel olevat dokumendinumbrit ning kirjeldavad vaadeldavat trükki trükitehnika põhitunnuste lehel, vastates järgmistele küsimustele:
 - 1) kuidas jaotub värv numbri peal (kas värv koosneb täppidest, on ühtlaselt jaotunud jne)?
 - 2) kas ümber numbri on näha värvi piirjoont? Kas piirjoont on näha kogu numbri ümber?
3. Õpilased vaatavad suurendusklaasiga paberrahal intaglios tehtud aluspõhjamustrit ja reisidokumendi kaane sisekülgedel olevat mustrit ning iseloomustavad vaadeldavat trükki trükitehnika põhitunnuste lehel, vastates järgmistele küsimustele:
 - 1) kuidas jaotub värv mustri peal (kas värv koosneb täppidest, on ühtlaselt jaotunud jne)?
 - 2) millised näevad välja mustri ääred (narmendavad, sakilised, värvijäägi täppidega (värvitäpid mustri kõrval), selged ja kindlapiirilised)?
 - 3) kas muster on dokumendiga samal tasapinnal või kõrgemal ja kas seda on sõrmega tunda?
4. Õpilased vaatavad suurendusklaasiga termotrüki näidist ja reisidokumendi kaane sisekülgedel olevat mustrit ning kirjeldavad vaadeldavat trükki trükitehnika põhitunnuste lehel, vastates järgmistele küsimustele:
 - 1) kuidas jaotub värv mustri peal (kas värv koosneb täppidest, on ühtlaselt jaotunud jne)?
 - 2) kas muster on sama selge kui ofsettrükis tehtud muster?
 - 3) millised näevad välja mustri ääred (narmendavad, sakilised, värvijäägi täppidega (värvitäpid mustri kõrval), selged ja kindlapiirilised)?
5. Õpetaja näitab dokumendivooltsinguid, kus ofsettrüki asemel on kasutatud termoprinteri trükki. Õpilased vaatavad suurendusklaasiga ID-kaardil või elamisloakaardil või juhiloal lasergraveeringuga tehtud sissekan-deid ning kirjeldavad vaadeldavat trükki trükitehnika põhitunnuste lehel, vastates järgmistele küsimustele:
 - 1) kas foto kujutisel on näha erinevat tumedust?
 - 2) millised näevad välja sissekannete ääred (narmendavad, sakilised, värvijäägi täppidega (värvitäpid mustri kõrval), selged ja kindlapiirilised)?
 - 3) kas muster on dokumendiga samal tasapinnal või kõrgemal ja kas seda on sõrmega tunda?
6. Õpetaja selgitab:
 - 1) miks on vaja, et oskaksime lasergraveeringu tuvastamisel näha, et foto on graveeritud erinevate tumedusastmetega;
 - 2) miks aetakse lasergraveeringut segamini termotrükiga.

7. Õpetaja näitab dokumendivõltsinguid, kus lasergraveeringu asemel on kasutatud termotrükki, tindiprinterit, laserprinterit.

Ülesanne 3. Mõistekaartide täitmine erinevate trükkimisviiside kohta

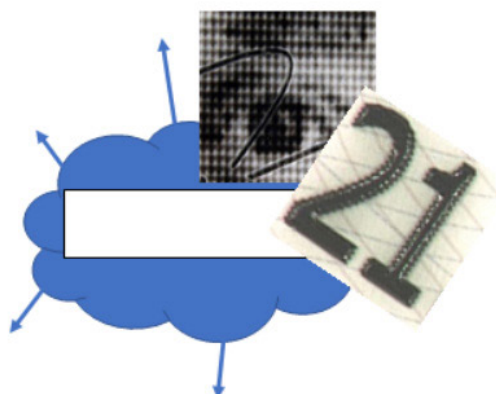
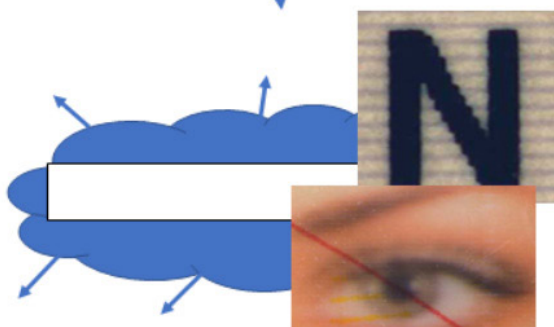
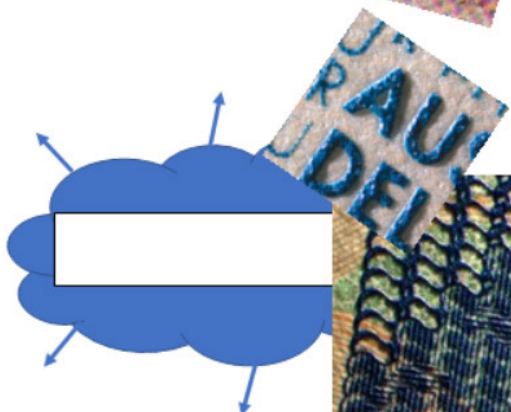
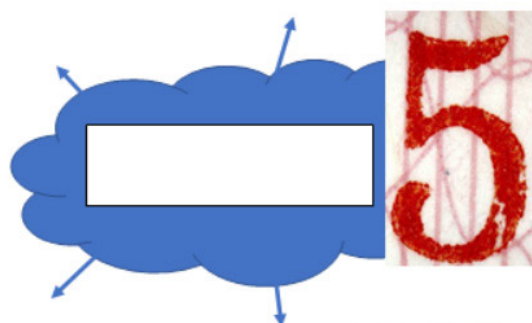
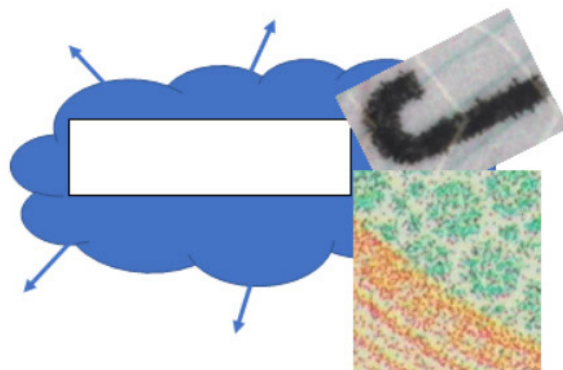
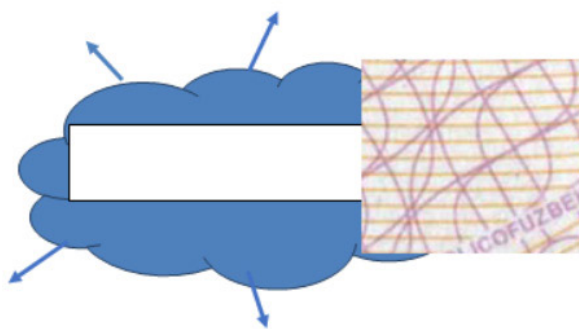
1. Õpetaja jagab mõistekaardid välja eraldi lehtedel. Õpilased tuvastavad mõistekaartide juures olevate trükkimisviiside järgi, millega on tegemist (kirjutavad pilve sisse). Ümber pilve kirjutatakse trükitehnika põhitunnused.
2. Õpetaja näitab pärast õpilastepoolset ülesande sooritamist enda täidetud mõistekaarte ning õpilased võrdlevad neid oma kaartidega. Kokkuvõtvas arutelus räägivad õpilased, mis on neile eri trükistiilide kohta meelde jäänud.

TRÜKKIMISVIISIDE PÕHITUNNUSED

TRÜKISTII	PÕHITUNNUSED
Ofsettrükk	
Tindiprinteri trükk	
Laserprinteri trükk	
Kõrgtrükk	
Intaglio	
Termoprinteri trükk	
Lasergraveering	

ERINEVATE TRÜKKIMISVIISIDE GA MÕISTEKAARDID

2.5. Dokumentides kasutatavad turvaelemendid

Kogu aeg käib töö uute turvaelementide väljamõtlemise ning nende tootmisega, kasutades selleks järjest keerukamaid tehnoloogiavõtteid. Näiteks töötatakse aastas välja 100 uut turvaelementi, millest võetakse pidevasse kasutusse kümme või alla selle. Samas näeme peaaegu kõigis turvalistes dokumentides siiani mõningaid turvaelemente, mida on hakatud kasutama väga palju aastaid tagasi just kontrollimise lihtsuse poolest.

Kui oskame ära tunda levinumaid turvaelemente, on meil väga suur võimalus ära tunda lihtsamaid dokumentivõltsinguid ilma tehniliste vahenditeta.

Õpitulemused: õpilane kirjeldab reisidokumentides, k.a pangatähtedel, levinumaid turvaelemente ning lihtsamaid võltsingutunnuseid.

Mõiste: turvaelement – keeruka trükkimise või valmistamisega element, millega soovitakse muuta dokumentide võltsimine raskemaks. Turvaelementide kontrollimisega on võimalik tuvastada, kas dokument on ehtne või võltsitud.

Vajalikud vahendid: ID-kaart või elamisloakaart, reisidokument (olemasolu korral), pangakaart, paberraha, vähemalt 10kordse suurendusega suurendusklaas, esitlustehnika – dokumendikaamera, erinevad dokumendid eri trükitehnikaga

Kasutatavad allikad

1. Eesti riigivapi saamisluгу. Riigivapp 80: kuidas sai Eesti endale kolm lõvi? <https://epl.delfi.ee/kultuur/riigivapp-80-kuidas-sai-eesti-endale-kolm-lovi?id=51013348>
2. Film „3D Hologram Security label“; DOVIDid võltsitud dokumentides: <https://www.youtube.com/watch?v=CDa7qqKVnc> (0.51 min)
3. Film „ANY passport“; dokumendi valmistamine: <https://www.youtube.com/watch?v=xldlbExmQVU&feature=youtu.be> (2.27 min)
4. Film „Filigrane Watermark Euro Banknotes - new video security portrait New EUR USD BCE“; vesimärgi nähtavale tulek: <https://www.youtube.com/watch?v=MBCm8biWWhU> (8 sek)
5. Film „Microprint - New €50“; mikrokiri: <https://www.youtube.com/watch?v=Wx9kHwvNscg>
6. Film „Security Thread - New €50“; turvariba: <https://www.youtube.com/watch?v=RUZ1NcmbfyA>
7. Film „The new banknotes - printing process“; rahatähtede valmistamine: <https://www.youtube.com/watch?v=ukkrmKnky8I> (5.43 min)
8. Film „The New Face of the Euro - Europa“; eurode vesimärgi valik: <https://www.youtube.com/watch?v=awgADXLrpX8> (2.28 min)
9. Kes oli Europe? http://www.europarl.europa.eu/estonia/et/euroopa-parlament/valjaanded/elektroonilisest/101_kusimust_ja_vastust/10_kes_oli.html
10. Paul-Erik Rummo: https://et.wikipedia.org/wiki/Paul-Erik_Rummo
11. Paul-Erik Rummo luuletus „Me hoiame nõnda ühte“: <https://kodu.ut.ee/~lipmaa/luule/arhiiv/RummoPE.php>
12. Riigikantselei. Eesti riigi sümbolika: <https://www.riigikantselei.ee/et/valitsuse-toetamine/eesti-riigi-symbolika>
13. Riigivapi ajaloolised kavandid. Riigivapi kavandid: <https://www.riigikantselei.ee/et/naitus-riigivapi-kavandid>
14. Riigivapi seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014126>

Teema käsitlemine (4 tundi)

Õpetaja küsib õpilaste käest, kas keegi oskab nimetada mõnda dokumentides esinevat turvaelementi. Milleks turvaelemente kasutatakse? Õpetaja selgitab, miks ja mis situatsioonides võib õpilasi aidata levinumate dokumentide

turvaelementide tundmine. Ta toob näiteid, millal on vaja kodaniku dokumente kontrollida, nt juhiluba, ID-kaarti, elamisloakaarti, paberraha jne.

Ülesanne 1. Aluspõhjamustri, mikrokirja ja turvariba kontrollimine

1. Õpetaja selgitab, mis on aluspõhjamuster ja selle põhimõte, lähtudes küsimustest:
 - 1) miks trükitakse dokumentidele aluspõhjamustrit?
 - 2) miks on aluspõhjamuster keeruline ja koosneb põhiliselt keerukatest joonmustritest?
 - 3) miks kasutatakse üldjuhul aluspõhjamustrite trükkimiseks pastelseid värve sujuvate värviüleminekutega?
 - 4) kuidas kaitseb aluspõhjamuster dokumenti võltsimise eest?
2. Õpilased vaatavad suurendusklaasiga enda reisidokumenti või õpetaja jaotatud reisidokumenti, ID-kaarti, elamisloakaarti või juhiluba ja paberraha ning iseloomustavad aluspõhjamustrit „Aluspõhjamustri kirjelduse“ lehel, vastates järgmistele küsimustele:
 - 1) mis trükitehnikat on aluspõhjamustri trükkimisel kasutatud?
 - 2) kas aluspõhjamuster on kogu dokumendi ulatuses trükitud ühe trükistiiliga? Kui ei ole, siis kirjeldage, kus mingit trükistiili on kasutatud;
 - 3) milline aluspõhjamuster välja näeb:
 - a) kas on kasutatud ühte värvitooni?
 - b) kas aluspõhjamuster on lihtsalt keerukas põimitud joontest muster või on sellel mingid kindlad kujundid?
3. Õpetaja annab lühikese ülevaate, mis on vaadeldud dokumentide aluspõhjamustri trükistiilid. Ta selgitab, mida nimetatakse mikrokirjaks, lähtudes järgmistest küsimustest:
 - 1) mis trükistiilis mikrokirju trükitakse?
 - 2) kuidas mikrokirja kontrollitakse?
 - 3) kus võime turvalistes dokumentides mikrokirja näha?
 - 4) mis viitab võltsitud mikrokirjale?
4. Õpilased vaatavad enda või õpetaja antud ID-kaarti, mis on väljastatud enne 2018. aasta detsembrit. Nad otsivad üles mikrokirjas luuletuse ja püüavad seda suurendusklaasiga lugeda. Õpilased teevad kindlaks luuletuse autori ja otsivad mobiiltelefoni vm nutivahendiga üles, miks on autor tähtis isik. Koos õpetajaga arutatakse, mis trükistiilis on mikrokirja ID-kaardile trükitud, ning räägitakse mõne sõnaga luuletuse autorist.
5. Õpetaja kirjeldab turvariba, lähtudes allolevatest küsimustest:
 - 1) mis materjalist turvariba on?
 - 2) kuidas turvariba dokumentidesse pannakse?
 - 3) kuidas võib turvariba erinevates turvalistes dokumentides paikneda (kogu ulatuses paberi sees, osaliselt paberi sees)?
 - 4) kuidas turvariba kontrollitakse?
 - 5) mis viitab võltsitud turvaribale?
6. Õpilased vaatavad enda reisidokumendis või õpetaja antud reisidokumentides ja paberrahal turvariba ning teevad kindlaks, mis tekst on mikrokirjas turvaribale trükitud.
7. Õpetaja annab õpilaste kätte originaaldokumendid ja lihtsamad dokumendivõltsingud. Õpilased täidavad dokumendi/dokumentide põhjal dokumendi tuvastamise kaardi nr 1, täites lahtrid või märkides ära lahtris õige vastuse. Märkuste lahtrisse kirjutavad õpilased, mida nad veel on tähele pannud.

Ülesanne 2. Vesimärk, sünkroontrükk, OVI, DOVID

1. Õpetaja kirjeldab vesimärki, lähtudes allolevatest küsimustest:
 - 1) kuidas vesimärke toodetakse?
 - 2) kuidas vesimärgid välja näevad: ühetoonilised, kahetoonilised, mitmetoonilised, *electrotype*?
 - 3) kuidas vesimärke kontrollitakse?
 - 4) mis on võltsitud vesimärgi tunnused?
2. Pinginaabrid vaatavad koos enda või õpetaja antud reisidokumendi lehti (EE väljastatud reisidokumendid) ning täidavad mõistekaardi, vastates allolevatele küsimustele:
 - 1) kes/mis on kujutatud vesimärkideks?
 - 2) kas vesimärgid on kõigil reisidokumendi lehekülgedel samasugused ja samas kohas?
 - 3) kas vesimärgid on ühe-, kahe- või mitmetoonilised või *electrotype*?

Õpetaja arutab õpilastega, kus ja milliseid EE riigivappe kasutatakse, st kas on väike/suur riigivapp. Ta pöörab tähelepanu riigivapi kujundusele riigivapi seaduse järgi. Huvi tekitamiseks võib õpetaja näidata vapi kavandeid.

3. Õpilased (pinginaabrid) vaatavad koos enda või õpetaja antud euro paberraha ning täidavad mõistekaardi, vastates allolevatele küsimustele:
 - 1) kus vesimärk paikneb?
 - 2) kas vesimärk on ühe-, kahe- või mitmetooniline või *electrotype*?
 - 3) kes/mis on kujutatud vesimärgiks?

Õpetaja arutab õpilastega, kes on euro rahatähtede vanema ja uuema seeria vesimärgi kujutisteks. Illustreerimiseks saab vaadata eurode vesimärgi valiku kohta filmi „The New Face of the Euro - Europa“ (2.28 min).

4. Õpetaja kirjeldab sünkroontrüki olemust, kuid ei näita seda õpilastele. Õpilased (pinginaabrid) peavad õpetaja kirjelduse järgi üles otsima EE reisidokumendist ja euro paberrahalt sünkroontrüki. Nad arutavad omavahel, mis põhimõttega sünkroontrükk kaitseb dokumenti võltsingu eest. Seejärel täidavad nad sünkroontrüki tabeli, kuhu kirjutavad, milline näeb välja originaalne sünkroontrükk, kuidas sünkroontrüki kontrollitakse ja mis võiksid olla võltsitud sünkroontrüki tunnused.

Õpetaja kirjeldab ja näitab erinevaid sünkroontrüki võltsinguid ning räägib juhtumeist, millal on õpilastel kasu sünkroontrüki kontrollimisest.

5. Õpetaja kirjeldab OVI olemust, kuid ei näita seda õpilastele. Õpilased (pinginaabrid) peavad õpetaja kirjelduse järgi üles otsima EE reisidokumendist ning euro paberrahal OVI (SPARK). Õpilased täidavad OVI tabeli, kuhu kirjutavad, milline näeb välja originaalne OVI, kuidas seda kontrollitakse ja mis võiksid olla võltsitud OVI tunnused.

Õpetaja kirjeldab ja näitab erinevaid OVI võltsinguid ning räägib juhtumeist, millal on õpilastel kasu OVI kontrollimisest.

6. Õpetaja selgitab, mis on DOVID (optiliselt muutuv difraktsiooniline kujutis) ja milliseid DOVIDeid on võimalik dokumentides näha (metallpõhjal, läbipaistva põhjaga). Samuti ütleb ta, mis on põhilisemad DOVIDite võltsingutunnused. Vajaduse korral võib vaadata filmi „3D Hologram Security label“ (<https://www.youtube.com/watch?v=-CDa7qqKVnc>; 0.51 min) DOVIDitest, mida võib leida võltsitud dokumentides.

Õpilased otsivad enda või õpetaja antud reisidokumendi, ID-kaardi või elamisloa või juhiloa pealt üles DOVIDi ning täidavad ära DOVIDi tabeli, kuhu kirjutavad, milline näeb välja originaalne DOVID, kuidas neid kontrollitakse ja mis võiks olla võltsitud DOVIDi tunnused. Õpetaja kirjeldab ja näitab erinevaid võltsinguid ning räägib juhtumeist, millal õpilastel on kasu DOVIDi kontrollimisest.

7. Õpetaja annab õpilaste kätte originaaldokumendid ning lihtsamad dokumendivõltsingud. Õpilased täidavad jaotatud dokumendi/dokumentide põhjal dokumendi tuvastamise kaardi nr 2, täites lahtrid või märkides lahtrisse õige vastuse. Märkuste lahtrisse kirjutavad õpilased, mida nad on veel tähele pannud.

Kokkuvõtvalt võib näidata filme:

- 1) „The new banknotes - printing process“; rahatähtede valmistamine: <https://www.youtube.com/watch?v=ukkrmKnky8I> (5.43 min);
- 2) „How your passport is made - exclusive behind-the-scenes footage“; reisidokumentide valmistamine: <https://www.youtube.com/watch?v=xldlbExmQVU&feature=youtu.be> (2.27 min).

Kokkuvõtvas arutelus küsib õpetaja õpilastelt, milline turvaelement nende arust kaitseb dokumente kõige paremini ning miks nad nii arvavad.

ALUSPÕHJAMUSTRI KIRJELDUS

Reisidokument

ID-kaart või elamisloakaart

Paberraha

DOKUMENDI TUVASTAMISE KAART NR 1

Dokumendi väljastanud riik					
Dokumendi nimetus					
Dokumendi aluspõhjamustri trükk	Ofsettrükk	Tindiprinter	Laserprinter	Termoprinter	Laser-graveering
Aluspõhjamuster ulatub lehe/kaardi lõpuni	Jah	Ei	Lisamärkus:		
Aluspõhjamustriks on	joonmuster	kujundid	Lisamärkus:		
Aluspõhjamuster on	ühes värvitoonis	erinevate värvitoonidega	Värvid muutuvad sujuvalt	Lisamärkus:	
Mikrokirja olemasolu	dokumendi lehtedel	dokumendi kaante sisekülgedel	Lisamärkus:		
Mikrokirja trükistiil	Ofsettrükk	Tindiprinter	Laserprinter	Termoprinter	Lisamärkus:
Turvalindi olemasolu	Jah	Ei	Lisamärkus:		
Turvalint on dokumendi lehtedes	kogu ulatuses	osaliselt	Lisamärkus:		
Turvalindil on mikrokiri	Jah	Ei	Lisamärkus (mis on trükitud):		

MÕISTEKAARDID

SÜNKROONTRÜKI TABEL

Sünkroontrükk –
originaal + kontrollimise viis

Sünkroontrükk –
võltsing

OVI EHK OPTILISELT VARIEERUVA TRÜKIVÄRVI TABEL

OVI e optiliselt varieeruv trükivärv –
originaal + kontrollimise viis

OVI e optiliselt varieeruv trükivärv –
võltsing

DOVIDI TABEL

DOVID e optiliselt muutuv difraktsiooniline
kujutis – originaal + kontrollimise viis

DOVID e optiliselt muutuv
difraktsiooniline kujutis – võltsing

DOKUMENDI TUVASTAMISE KAART NR 2

Dokumendi väljastanud riik				
Dokumendi nimetus				
Vesimärk on	ühetooniline	kahetooniline	mitmetooniline	Lisamärkus:
Vesimärk asetseb dokumendis	kogu ulatuses samas kohas	eri lehekülgedel eri kohtades	Lisamärkus:	
Dokumendis on sünkroontrükk	Jah	Ei	Lisamärkus (sünkroontrüki asukoht):	
Dokumendis on OVI	Jah	Ei	Lisamärkus (OVI asukoht):	
Mis värvi OVI on?	Värvid:		Lisamärkus:	
Dokumendis on DOVID	Jah	Ei	Lisamärkus (DOVIDi asukoht):	
DOVIDi aluspõhi	Metallpõhjal	Läbipaistev	Lisamärkus:	
DOVIDil on näha kirjeid	Jah	Ei	Lisamärkus (mis kirjed):	

2.6. Isikusamasuse kontrollimise põhimõtted

Elus võib ette tulla olukordi, kus peame kirjeldama teist inimest nii, et selle kirjelduse põhjal oleks võimalik teda teiste inimeste seast üles leida, või peame oskama öelda, kas dokumendifotol olev ja meie ees seisev isik on ikka sama või mitte. Sarnaseid inimesi on palju, kui aga teada isikusamasuse kontrollimise põhimõtteid, peaksime suutma kirjelduse ja kontrollimise viia võimalikult täpseks.

Õpitulemused: õpilane tuvastab isiku dokumendis oleva foto põhjal ning selgitab isiku tuvastamise põhimõtteid.

Mõiste: **isikusamasuse tuvastamine** – korrakaitseaduse § 32 lõike 1 järgi saab politsei või seaduses sätestatud juhul muu korrakaitseorgan isiku teadmisel kehtiva isikut tõendava dokumendi alusel tuvastada isikusamasuse, st teha kindlaks isiku nime ja isikukoodi või selle puudumise korral sünniaja.

Vajalikud vahendid: esitlustehnika

Kasutatavad allikad

1. Celebrity lookalikes: <https://www.irishmirror.ie/showbiz/celebrity-news/gallery/celebrity-lookalikes-3610495>
2. How To Make Yourself Cute Without Makeup: <http://wallsvIEWS.co/how-to-make-yourself-cute-without-makeup/>

Teema käsitlemine (1 tund)

Õpetaja küsib õpilastelt arvamust, miks ja mis olukorras on vaja teada, kuidas teisi isikuid kirjeldada.

Ülesanne 1. Kaasuse lahendamine

1. Õpetaja jagab õpilased neljastesse rühmadesse. Mängitakse läbi kaasus isiku kirjeldamiseks. Pärast juhtumi lugemist paneb rühm kirja pidepunktid, millele peab isikut kirjeldades tähelepanu pöörama, et näiteks politsei saaks vajaliku isiku tuvastada. Pärast juhtumi lahendamist ütlevad rühmad kordamööda, mida nad kirja panid, kordamata eelmiste rühmade öeldut.
2. Õpetaja selgitab kaasuse põhjal, millele oleks tulnud rõhku panna. Ta pöörab tähelepanu sellele, mida saab inimene kiiresti enda juures muuta, mida mitte.

Ülesanne 2. Isikusamasuse tuvastamine

1. Õpetaja teatab, millele tuleb isikusamasuse korral rõhku panna, käsitledes järgmisi punkte:
 - 1) miks peab pöörama tähelepanu erinevatele näoosadele eraldi, mitte aga vaatama nägu tervikuna?
 - 2) kuidas muudab inimest erinev soeng, habe, vuntsid, prillid?
 - 3) kuidas paiknevad erinevad näoosad üksteise suhtes (nt kõrvade ülemine osa, silmad jne)?
 - 4) näo kirjeldamisel tuleb tähelepanu pöörata:
 - a) näokujule,
 - b) silmadele,
 - c) kõrvadele,
 - d) suupiirkonnale,
 - e) iseärasustele (eritunnused).
2. Õpetaja jagab igale õpilasele kaks isiku kirjeldamise lehte. Igal lehel on kaks fotot. Ühel lehel on mõlemad fotod samast isikust, teisel lehel on erinevad isikud. Õpilased kirjutavad, mille poolest lehtedel olevad isikud

erinevad/sarnanevad. Kui õpilased on punktid kirja pannud, räägib õpetaja, mida tema kirja pani ja millele tähelepanu pööras. Kokkuvõttes arutelus palub õpetaja õpilastel esile tuua põhilised punktid, mis jäid neile meelde isikusamasuse tuvastamise kohta.

Ülesanne 3. Isiku kirjeldamine

16aastasel Karolinil said tunnid läbi kell 15.00. Enne koju minekut otsustas ta külastada enda sõbrannat. Selleks pidi ta läbi minema pargist, mis oli sel kellaajal inimestest üpris tühi. Karolinile jalutas pargis vastu üks noormees, kes küsis, kas Karolin teab, kus asub Aasa tänav ja mis parajasti kell on. Karolinil ei olnud kella käe peal ja ta pidi seda vaatama enda mobiililt.

Vaatamise ajal krahmas noormees Karolini telefoni ning jooksis minema. Ehmunud Karolin läks kohe politseijaoskonda, mis asus pargi lähedal. Politseijaoskonnas paluti Karolinil kirjeldada isikut võimalikult täpselt, et patrull saaks noormehe kiiresti kätte.

Millele peab Karolin kirjelduses rõhku panema, et politsei saaks noormehe kirjelduse põhjal tuvastada?

ISIKU KIRJELDAMISE LEHT NR 1

Kas fotodel on sama isik?

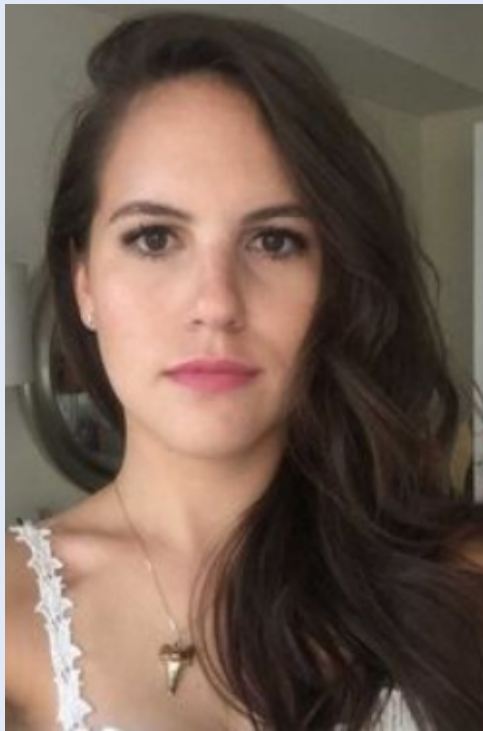

Tunnused:

ISIKU KIRJELDAMISE LEHT NR 2

Kas fotodel on sama isik?

Tunnused:

3. VEEKOGUL OHUTUSNÕUETE TAGAMINE

3.1. Kollektiivsed ja individuaalsed päästevahendid ning nende kasutamise olulisus

Kollektiivsete ja individuaalsete päästevahendite kasutamise oskusest sõltub ellujäämine vees.

Õpitulemused: õpilane

- 1) teadvustab päästevahendite kasutamist reguleerivate õigusaktide vajalikkust;
- 2) liigitab päästevahendeid kollektiivseks ja individuaalseks;
- 3) teab päästevahendite nimetusi;
- 4) teab, kuidas päästevahendeid kasutatakse.

Mõisted:

- 1) **kollektiivsed päästevahendid** – mõeldud rohkem kui ühe inimese päästmiseks;
- 2) **individuaalsed päästevahendid** – mõeldud ühe inimese päästmiseks.

Kasutatavad allikad

1. Laevade ohutusvarustusele esitatavad nõuded: <https://www.riigiteataja.ee/akt/581294>
2. Politsei ja piirivalve seadus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/PPVS>
3. Rahvusvaheline konventsioon inimeste ohutusest merel: <https://www.riigiteataja.ee/akt/78500>
4. SOLASe konventsioon „Päästevahendite koodeks“: <https://www.riigiteataja.ee/akt/628800>

Vajalikud vahendid: märkmete tegemiseks vajaminevad vahendid, esitlustehnika

Teema käsitlemine (1 tund)

1. Klassis arutatakse, mis päästevahenditega on keegi kokku puutunud. Õpetaja kannab õpilaste loetletud vahendid tahvlile ning täiendab skeemi nimetustega, mida õpilased ei pakkunud. Õpetaja annab ülevaate päästevahenditest ning nende vajalikkusest.
2. Õpetaja tutvustab esitluses individuaalseid ning kollektiivseid päästevahendeid ja nende kasutamist ning õigusakte, kus on käsitletud päästevahendite esitatavaid nõudeid. Ta jagab õpilastele ülesandeled, kus tuleb ühendada päästevahendi pilt selle nimetusega ja otsustada, kas tegemist on individuaalse või kollektiivse päästevahendiga.
3. Õpetaja esitab õpilastele kokkuvõtavad küsimused.

Kordamisküsimused

1. Miks nimetatakse päästevahendeid individuaalseks ja kollektiivseks?
2. Nimetage individuaalsed päästevahendid.
3. Nimetage kollektiivsed päästevahendid.

ÜLESANNE. ÜHENDAGE JOONTEGA.

AEGA 1 MINUT

				
				Päästerõngas
				
				Päästeparv
				
				Päästepaat
Individuaalne päästevahend				
				Päästevest
				
				Liugtee
				
Kollektiivne päästevahend				Termokostüüm
				
				Kiirvalvepaat
				
				Termokott
				
				Liugtoru

3.2. Otsingu- ja päästetööde korraldamise põhimõtted veekogul, k.a piiriveekogul

Õpitulemused: õpilane

- 1) teadvustab rahvusvaheliste ja riigisiseste otsingu- ja päästetöid reguleerivate õigusaktide vajalikkust;
- 2) teab info liikumise põhimõtteid õnnetuse toimumisest kuni otsingu- ja päästetööde lõppemiseni;
- 3) saab aru otsingu- ja päästetööde juhtimise põhimõtetest.

Mõisted:

- 1) **merepäästeüksus** (*Search and Rescue Unit, RU/SRU*) – vastava ettevalmistuse saanud isikutest komplekteeritud erivarustusega üksus kiireloomulise otsingu- ja pääste- (SAR) teeninduse osutamiseks merel või piiriveekogul;
- 2) **otsingu- ja päästepiirkond** (*Search and Rescue Region, SRR*) – riikidevaheliste lepingutega kindlaksmääratud suurusega ala, mille piires osutatakse otsingu- ja päästeteenuseid;
- 3) **pääste- ja koordinatsioonikeskus** (*Joint Rescue Coordination Centre, JRCC*) – üksus, mis vastutab SARi tööde tõhusa juhtimise ja korraldamise ning SARi operatsioonide koordineerimise eest kogu SRRi ulatuses;
- 4) **otsingu- ja päästeallkeskus** (*Maritime Rescue Subcentre, MRSC*) – üksus, mis allub otsingu- ja päästetööde korraldajale (JRCC) ning mille ülesanne on täiendada keskuse tegevust kindlaksmääratud SRRiga;
- 5) **sündmuskoht** – otsingu- ja päästepiirkonnas olev ala, kus tehakse otsingu- ja päästetöid;
- 6) **otsingu- ja päästetööde juhtumi koordinaator** (*Search Mission Coordinator, SMC*) – vastava koolituse saanud isik, kes on määratud juhtima konkreetse juhtumi otsingu- ja päästeoperatsioone SRRis;
- 7) **otsingu- ja päästetööde sündmuskoha koordinaator** (*On Scene Coordinator, OSC*) – vastava koolituse saanud isik, kes on määratud juhtima otsingu- ja päästeoperatsioone kindlaksmääratud otsingupiirkonnas;
- 8) **lennutegevuse koordinaator** (*Aircraft Coordinator, ACO*) – vastava väljaõppe saanud isik, kes on määratud koordineerima õhusõidukite tegevust otsingu- ja päästeoperatsioonidel kindlaksmääratud otsingupiirkonnas tihedas koostöös OSCga;
- 9) **tegevuse põhiidee** (TPI) – kujuneb olukorra hinnangu alusel ning sisaldab meetmeid päästetava leidmiseks ja päästmiseks.

Vajalikud vahendid: märkmete tegemiseks vajaminevad vahendid, esitlustehnika

Kasutatavad allikad

1. Eesti päästepiirkonnalennu- ja merepäästeplaan 2018: <https://www.politsei.ee/files/Politseit%C3%B6%C3%B6/sar-plaan.pdf>
2. Laevaõnnetused: <https://veeteedeamet.ee/et/laevaonnetused>
3. Otsingu- ja päästetöödel osaleva merepäästeüksuse (SRU) metoodiline juhised: <https://www2.politsei.ee/dotAsset/224975.pdf>
4. Paljude kannatanutega laevaõnnetusest põhjustatud hädaolukorra lahendamise plaan: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/Kriisireguleerimine/laevaonnetusest_pohjustatud_hadaolukorra_lp.pdf
5. Vabariigi Valitsuse määrus nr 237 „Otsingu- ja päästetööde, sealhulgas Eesti merealal ning Peipsi, Läämi- ja Pihkva järvel merereostuse avastamise ja likvideerimise kord“: <https://www.riigiteataja.ee/akt/111052011003>

Teema käsitlemine (1 tund)

1. Õpetaja annab ülevaate otsingu- ja päästetööde juhtimise ning toimimise põhimõttest. Ta kirjeldab vahendeid, millega otsingu- ja päästetöid tehakse. Arutletakse, kas kellelgi on otsingu- ja päästetöödega mõni isiklik kogemus ning kas leitakse seoseid merehädas olnu ja sündmuse juhtumise vahel. Kui õpilastel isiklikku kogemust pole, räägib õpetaja ise ühest sündmusest.
2. Õpetaja projekteerib seinale otsingu- ja päästetöödega seotud juhtumeid (<https://veeteedeamet.ee/et/laevaonnetused>). Õpilased jagatakse väiksematesse rühmadesse. Nad koostavad lühikokkuvõtte sündmuse võimalikust juhtimisest ja päästetegevustest.
3. Klassiarutlus annavad kaasõpilased tagasisidet kaasuste lahendustele. Kokkuvõtteks vastatakse küsimustele:
 - 1) kes juhib otsingu- ja päästetöid ja kus asub juhtimiskeskus?
 - 2) kuidas nimetatakse üksusi, kes reageerivad sündmustele?
 - 3) mis vahenditega tehakse otsingu- ja päästetöid?

3.3. Erinevad päästevestid ning nende kasutamine

Et vees ellu jääda, on tähtsal kohal päästevest. Teadmata, millised on päästevestid ja kuidas neid kasutada, võib elu päästev abivahend osutuda kasutuks.

Õpitulemused: õpilane

- 1) oskab kasutada erinevaid päästeveste;
- 2) teab täispuhutava päästevesti toimimise põhimõtteid;
- 3) teab päästevestide ja ujuvvestide erinevusi.

Mõisted:

- 1) **päästevest** – tugi ootamatult vette sattunud inimesele. Päästevest keerab vees olija selili ja krae toetab pead, et välistada näo sattumist vette. Näos on hingamisteede avaused;
- 2) **ujuvvest** – abivahend vees hästi hakkama saavale ja ujuda oskavale inimesele, kes on veele või vette läinud teadlikult. Ujuvvest võimaldab selle kandjal vabalt ujuda, kaitseb löökide ja mõningal määral ka külma eest (pikka aega vees viibimiseks see ei sobi).

Vajalikud vahendid: märkmete tegemiseks vajaminevad vahendid, esitlustehnika, päästevestid, ujuvvestid

Kasutatav allikas

Emajõe Nupuklubi: http://www.nupuklubi.ee/index.php?option=com_content&task=view&id=174&Itemid=28

Teema käsitlemine (0,5 tundi)

1. Õpetaja osutab klassi ees laual olevatele vestidele ning küsib, mis vahendid need on ja milleks neid kasutatakse. Seejärel annab ta tagasiside vastustele ja teeb sissejuhatuse vestide kohta, räägib nende tähtsusest, tüüpidest ning seosest vesti ja inimese kaalu vahel (nt 100 kg ja 25 N).
2. Õpetaja laseb õpilastel laual olevad vestid jagada kolme rühma: päästevestid, täispuhutavad päästevestid (paukvestid) ja ujuvvestid. Pärast ülesande täitmist annab ta tagasisidet.
3. Õpetaja näitab päästevestidel olevaid jooniseid ja laseb mõnel õpilasel päästevesti jooniste järgi selga panna. Seejärel näitab ta kõikide vestidega ise ette õige soorituse koos päästevesti reguleerimisega ning päästevesti korrasoleku kontrollimisega.
4. Õpilased teevad kokkuvõtte laual olevate päästevestide põhjal. Nad
 - 1) otsustavad, mis vesti valib 180 cm pikk ja 95 kg kaaluv inimene, kellel tekib vajadus ennast päästa;
 - 2) otsustavad, mis vesti valib päästja, kes peab teisele inimesele vette appi minema;
 - 3) kirjeldavad kõiki paukvesti täitmise võimalikke viise, mida nad teavad;
 - 4) arutavad, milliseid vesti elemente peab kontrollima täispuhutavatel ja milliseid tavalistel päästevestidel;
 - 5) seletavad, mis on päästevestide ja ujuvvestide erinevus.

3.4. Merereostus ja sellest teavitamine

Merereostus on laevadelt pärinev nafta- või naftasaaduste reostus merel, mille tagajärjel kahjustub merekeskkond ning majanduslikud tagajärjed on rasked ja pikaajalised. Tõrjetööde eesmärk on minimeerida ulatusliku merereostuse tagajärgi, piirates ja lokaliseerides naftareostuse levikut ning korjates seda merest.

Õpitulemused: õpilane

- 1) saab aru ja tunneb ära, mis on merereostus;
- 2) teab, kuhu merereostusest teatada, ja hindab kiire teatamise vajalikkust.

Mõisted:

- 1) **merereostus** – laevadelt pärinev nafta- või naftasaaduste reostus merel, mille tagajärjel kahjustub merekeskkond ning majanduslikud tagajärjed on rasked ja pikaajalised;
- 2) **tõrjetööd** – ulatusliku merereostuse tagajärgede minimeerimine, piirates ja lokaliseerides naftareostuse levikut ning korjates seda merest.

Vajalikud vahendid: vahendid märkmete tegemiseks, esitlustehnika

Kasutatavad allikad

1. Merereostusest teatamine: <https://www.politsei.ee/et/juhend/merereostustorje/>
2. Vabariigi Valitsuse määrus nr 237 „Otsingu- ja päästetööde, sealhulgas Eesti merealal ning Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvel merereostuse avastamise ja likvideerimise kord“: <https://www.riigiteataja.ee/akt/111052011003>; <https://www.politsei.ee/et/juhend/merereostustorje/merereostustorjevahendid-ja-tehnika>

Teema käsitlemine (0,5 tundi)

1. Õpetaja küsib, mida arvavad õpilased merereostusest. Õpilaste väljendid kirjutatakse tahvlile. Õpetaja lisab nimetamata jäänud elemendid ja algatab lühikese arutelu, mille järgi on reostust võimalik ära tunda. Õpilaste nimetatud tundemärgid kirjutatakse tahvlile. Õpetaja lisab need, mida õpilased ei nimetanud.
2. Õpetaja kirjeldab reostusest teavitamise põhimõtteid, reostusteate allikaid ning reostustõrje vahendeid. Kokkuvõtteks vastavad õpilased küsimustele:
 - 1) mida nimetatakse merereostuseks ja mis piirist algab ulatuslik merereostus?
 - 2) mis tehnikat kasutatakse reostuse avastamisel ja lokaliseerimisel?
 - 3) nimetage võimalikud reostusteate allikad.

4. ÕPPEKÄIK PIIRIVALVEASUTUSSE

Korraldatakse õppekäik kordonisse või piiripunkti. Käigu eesmärk on kinnistada teadmisi, mida õpilased on kursuse jooksul omandanud. Samuti tutvutakse töötingimuste ja -vahenditega ning saadakse uusi teadmisi piirivalvuri elukutsest. Pärast õppekäiku kirjutab õpilane aruande.

Õpitulemused: õpilane oskab teadlikult hinnata enesesuutlikkust piirivalve valdkonna kutsevalikul.

Eelteadmised: läbitud on piiri valvamise, dokumentide kontrollimise ja veekogul ohutusnõuete tagamise teemad.

Vajalikud vahendid: buss, vahendid märkmete tegemiseks

Kasutatavad allikad

1. Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus: <https://www.riigiteataja.ee/akt/110012020004>
2. Selle prefektuuri põhimäärus, mille piirivalveasutuses õpilased käivad

Õppekäik (5 tundi)

Enne õppekäiku teatab õpetaja, et õpilased peavad pärast õppekäiku kirjutama aruande, mis hõlmab vaadeldud asutuse põhitegevusi, teenistust, teenistuses kasutatavaid tehnilisi vahendeid ning teenistuses olevate ametnike rolli ühiskonnas.

1. Kordonis või piiripunktis tutvustatakse õpilastele prefektuuri ja piirivalveasutuse paiknemist kogu organisatsiooni mõistes ning peamisi ülesandeid. Tutvustamise põhipunktid:
 - 1) piirivalveasutuse paiknemine kogu PPA struktuuris;
 - 2) kogu prefektuuri ning piirivalvebüroo ülesanded;
 - 3) piirivalveasutuse peamised ülesanded ning tööpiirkond;
 - 4) ametnike teenistuses käimise graafik.
2. Räägitakse tähtsamatest probleemidest, millega ametnikud teenistuskohas kokku puutuvad. Tutvustatakse huvitavamaid juhtumeid (võimaluse korral näidatakse kaamerate lindistusi) ning kõneldakse, kuidas juhtumeid on lahendatud.
3. Võimaluse korral jagatakse klass rühmadeks. Tutvustatakse erinevaid teenistuskohti. Pööratakse tähelepanu tehnikale, mida teenistuses kasutatakse. Võimalikult palju püütakse kaasata õpilasi. Kui tutvustatav teenistuskoht on kordon, võiks organiseerida lühikese näidispatrullimise, kaasata õpilasi teenistuskoera koolitamisega (näiteks jälje tegemine) jne. Kui tutvustatav teenistuskoht on piiripunkt, võiks näidata peale I astme kontrollkohtade ka II astme kontrollruumi ja kontrolltehnikat ning demonstreerida, kuidas on võimalik nendega dokumente kontrollida. Tutvustada võiks erinevaid dokumendivõltsinguid, rääkides nende avastamislugu.

4. Pärast õppekäiku piirivalveasutusse kirjutavad õpilased aruande „Õppekäik“, mille pikkus on vähemalt 900 sõna. Lisatakse kasutatud kirjandus. Aruandes õpilane:
- 1) kirjeldab, mis põhitegevused on piirivalveasutuses, kuhu õppekäik korraldati;
 - 2) kirjeldab, kuidas on korraldatud ametnike teenistus;
 - 3) kirjeldab, mis juhtumitega kõige rohkem tegeldakse;
 - 4) annab ülevaate, mis tehnilisi vahendeid ja mis juhtudel teenistuses kasutatakse;
 - 5) arutleb, mis on piirivalve roll ühiskonnas ning kuidas saavad kodanikud piiri valvamisest panustada ja miks on piirivalve oluline;
 - 6) annab tagasisidet, mis mõtteid lähem tutvumine piirivalvega tekitas ja kas tal tekkis huvi asuda teenistusse piirivalves, ning põhjendab oma arvamust.

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2020

Kaanefoto: Reelika Riimand, PPA

Metoodiline nõustaja: Mare Oja

Keeletoimetaja: Ene Sepp

Makett: Jan Garshnek

ISBN 978-9985-67-314-0 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus